

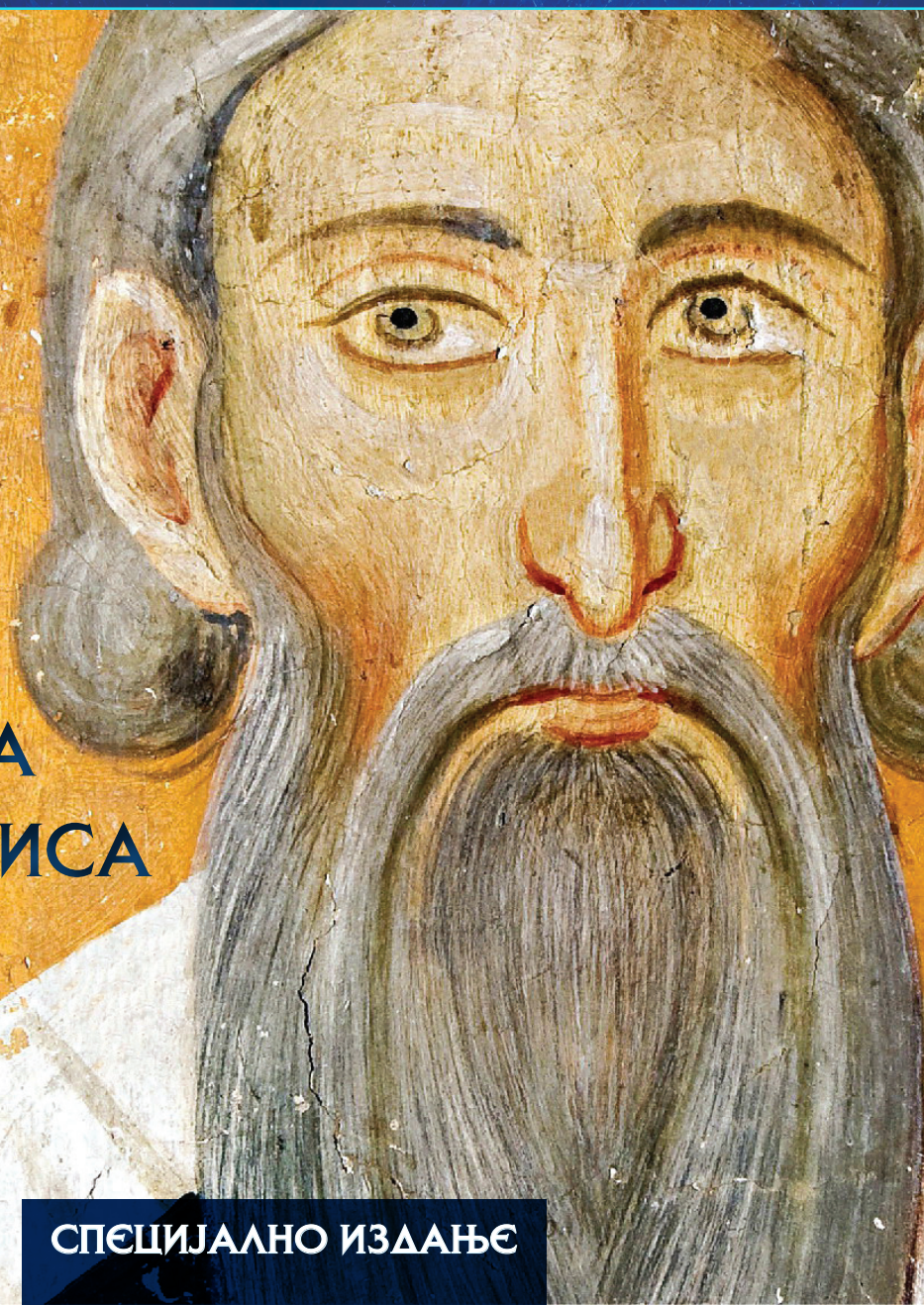
ЄВАНЃЕЛИСТ

ПАРОХИЈСКИ ЛИСТ ЦРКВЕ СВЕТОГ МАРКА | БЕОГРАД

Година X, број 36, јануар-фебруар-март 2020, излази тромесечно

10
ГОДИНА
ЧАСОПИСА

ISSN 2217-5512

СПЕЦИЈАЛНО ИЗДАЊЕ

ЄВАНЋЕЛИСТ

Лист излази са благословом Његове
Светости Патријарха српског господина
Иринеја

ИЗДАВАЧ

Црква Светог Марка – Београд

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Протојереј-ставрофор
Трајан Којић

ЗАМЕНИК ГЛАВНОГ УРЕДНИКА

Протојереј-ставрофор
Сретен Младеновић

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК И ДИЗАЈН

Душан Тодоровић

Уређивачки савет

Протојереј Дејан Стефановић
Протономесник Бранислав Борота

Јереј Јован Јоцковић

Јереј Миодраг Ристић

Јереј Александар Лучић

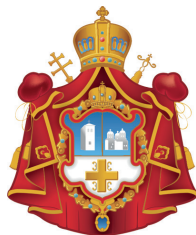
Протођакон Драгиша Ђокић

Ћакон Славко Аничић

Јања Тодоровић, проф. и публициста
проф. др Александра Костић Тмушић

Сарадници
Магдалина Тмушић

www.crkvasvetogmarka.rs

Еванђелист, бр. 36
јануар-фебруар-март 2020.
излази тромесечно

Контакт:

Булевар краља
Александра бр. 17
тел: +381 11 3231 940
факс: +381 11 3346 158

Тираж:

3000

Штампа:

Штампарија Српске
Православне Цркве
Краља Петра 5, Београд

Е-mail адреса:

info@crkvasvetogmarka.rs

Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
CIP - 271.222 (497.11)
Излази тромесечно
ISSN 2217 - 5512
COBISS.SR-ID 183164172

ЄВАНЋЕЛИСТ бр.36

јануар-фебруар-март 2020.

1

АРХИЕПИСКОПИЈА БЕОГРАДСКО – КАРЛОВАЧКА

10 ГОДИНА
ДУХОВНО–ПРОСВЕТНЕ И
МИСИОНАРСКЕ ДЕЛАТНОСТИ ЧАСОПИСА

ЄВАНЋЕЛИСТ

Свим верним читаоцима Богом благословене
божићне и новогодишње празнике у наступајућој
2020. години жели вам уредништво *Еванђелиста*

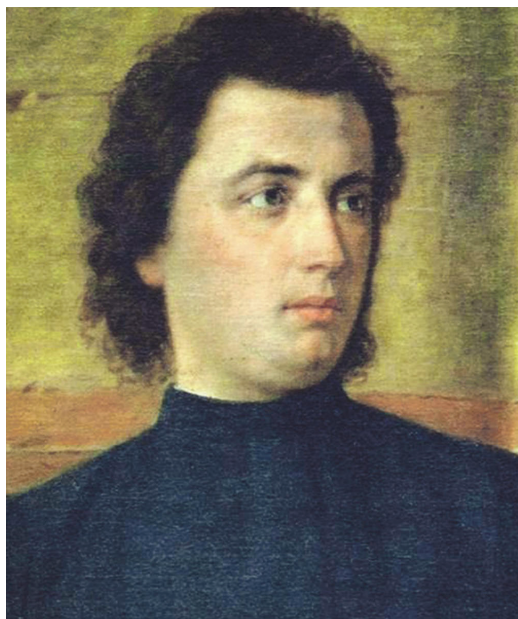
РАСТКО НЕМАЊИЋ ПРИНЦ ХУМСКЕ ЗЕМЉЕ

Велики господар Стефан Немања одели
део отачества својега и даде га на власт
најмлађем сину Растку

Растко Немањић је рођен око 1175. године у граду Расу, као трећи син српског великог жупана Стефана Немање и његове супруге Ане. Савини биографи у свом хагиографском стилу наводе да су супружници Растка добили после дугог прекида у рађању и да им је због тога најмлађи син био нарочито драг и прирастао срцу. Растао је у време великих спољнополитичких искушења за државу свога оца и могао се упознати са неким основним питањима вођења државе.

Када је напунио 15 година, Растку је Стефан Немања поверио на управу Хумску земљу (Хум или Захумље), област од Дубровника до реке Неретве док је најстарији син Вукан добио на управу Дукљу (Зету), а Стефан је задржан на очевом двору у Рашкој. До средине 1190. године Захумљем је управљао Немањин брат, Велики кнез Мирослав. Тако је Растко после кнеза Мирослава који

Принц Растко, Стеван Тодоровић, Цетињски манастир

је столовао у Стону, постао управник у Захумљу од друге половине 1190. године. У Захумљу, Растко је имао свој двор, дворјане и слуге. Повремено је са делом својих дворјана одлазио и посећи-

Стари град Рас, 12. век

вао владара и добијао савете како да превазиђе тешкоће у управљању земљом. Био је окружен велможама, високим функционерима кнежевског двора и одабраном локалном властелом која га је саветовала око сложених државничких послова и обласном управом.

Према Теодосију Растко је својом облашћу управљао око две године и његов одлазак на Свету Гору се могао догодити 1192. или 1193. У Свету Гору Растко је отишао већ веома образован, писмен и упознат са делима ранохришћанске, римске, византијске и старословенске историје, књижевности и културе.

Доментијан и Теодосије описују како је пред одлазак на Свету Гору Растко дошао из своје области на очев двор. Ту је приређено славље које је трајало неколико дана. На слављу се затекоше и неки монаси са Свете Горе, који су дошли да траже помоћ за своју заједницу од великог жупана. У разговору са једним од монаха, неким Русом, Растко

се одлучио да оде на Свету Гору. Родитељима је рекао да иде у лов у неку од шума, али је кренуо према Светој Гори.

Велики жупан је послао војводу и потеру да пронађе Растка који је нестао. Стигли су га тек на Свету Гору у манастиру, али он их је ту преварио и док су они спавали успео се замонашити под именом Сава. Не зна се поуздано у ком манастиру се Растко замонашио, али се сматра да би могао бити у питању или руски манастир Светог Пантелејмона (Стари Русик) или грчки манастир Ватопед.

Од краја 12. века Рас је био политички и културни центар српске државе и престоница првих владара из династије Немањића и место рођења Немањиних синова: Вукана, Стефана и Растка

САВИН ОДЛАЗАК НА СВЕТУ ГОРУ

Брзо се прочула вест по Светој Гори Атонској да долази принц краљевског рода, који одбаци круну земље своје, те прихвати монашки чин

Чуло се по Светој Гори и изван ње да се српски принц замонашио, па је од тада постао славан, јер је хтео да постигне оно што су и чинили стари свец и мученици. У Ватопеду, који је био Савин дом наредних седам година, Сава се искрено посветио монашком животу. Ту је он свакако имао прилике да се ближе упозна са различитим делима богословске и црквено-правне догматике.

Рани боравак на Светој Гори имао је значајног утицаја у формирању Савине личности. Ту се расцветала његова религиозност и његово схватање хришћанства и ту је пронашао узоре на основу којих ће организовати манастирски и црквени живот у Србији. Света Гора је током читавог Савиног живота остала његов други дом. У међувремену, у Србији је дошло до смene на престолу. Стефан Немања се 25. марта 1196. повукао са власти коју је препустио свом средњем

Свети Сава и Свети Симеон Мироточиви, фреска

сину Стефану Немањићу. Таква Немањина одлука била је мотивисана како политичким тако и верским разлозима и околностима.

После годину и по дана проведених у својој задужбини Студеници (25. март 1196 – 8. октобар 1197) Симеон је одлучио да се придружи свом најмлађем сину на Светој Гори. Писмо које је Сава послао свом оцу одмах након што се овај замонашио у коме га је позивао да му се придружи на Светој Гори у монаштву.

Сава и Симеон су се после више година поново срили 2. новембра 1197. године у Ватопеду. Долазак Симеона, доскорашњег владара, изазвао је огромно интересовање код светогорског монаштва. Велики број калуђера и испосника посетио је Саву и Симеона у Ватопеду а они су великодушно делили прилоге, највише манастиру Ватопеду у коме су боравили. Све ове подухвате Сава и Симеон су заједнички планирали, с тим што је Сава, као млађи, те замисли остваривао. У позну јесен 1197, Симеон и Сава су кренули у обилазак Свете Горе да би се Симеон поклатио свим њеним светим местима и чудима. Приликом њиховог обиласка даровали су

златом, земљом (метосима) и вредним предметима бројне манастире, нарочито Кареју, Ивиرون и Велику Лавру.

Монашка држава

Света Гора (грч. Άγιο Όρος) је један од центара православног света. Налази се на полуострву Халкидики (Егејска Македонија) на северу Грчке. Атос је седиште двадесет православних манастира и чини аутономну државу под грчким суверенитетом. Само је монасима дозвољено да живе на Светој Гори, а тренутно на њој живи око 2.000 монаха. Света гора је као манастирска заједница формално основана 963. године, када је монах Атанасије основао манастир Велику Лавру, данас највећи и најзначајнији од свих манастира.

Манастир Ватопед,
10. век, Света Гора

ОСНИВАЊЕ МАНАСТИРА ХИЛАНДАРА

Непролазни сјај српске
царске лавре Хиландара,
храма духовности и културе

После извесног времена боравка у Ватопеду код Симеона и Саве се јавила идеја за оснивањем српског манастира на Светој Гори. После мудрих и далековидих преговора, Саве са царем Алексијем III у Цариграду, остварена је једна изузетна намера. Алексије III је издао повељу 1198. да Хиландар са осталим запустелим манастирима у Милејама даје у власништво Симеону и Сави да буду склониште људима српског народа.

На основу царске повеље и сагласности светогорских манастира предузели су Симеон и Сава све што је било потребно за градњу великог манастира. Симеон Немања издао је повељу за нови манастир и у лето 1199. године он се са сином Савом и српским монасима уселио у српски манастир Хиландар. Обнова Хиландара је брзо напредовала и већ средином године у њему је отпочео монашки живот. За првог игумана Сава и Симеон су одредили монаха Методија, свог оданог сарадника. Истовремено

су позвали Стефана Немањића да и он постане ктитор манастира тако да је Хиландар био под покровитељством три члана српске владарске породице.

Хиландар је посвећен Ваведену Пресвете Богородице. Оснивање манастира је непроцењиво важан догађај у

Кула Светог Саве,
Хиландар

Манастир Хиландар, Света Гора, 12. век

историји српског народа, цркве, културе, уметности и задужбинарства. Он ће временом постати центар и расадник српске просвете, прва српска висока школа и највећа радионица српске средњовековне књижевности.

Преподобни Симеон се уселио са својим сином Савом у манастир Хиландар већ у дубокој старости, где је преминуо 13. фебруара 1200. године. Сави је Немањина смрт задала велик и дубок бол. Сава је, искрено и скрушен са великом тугом, оплакао и свечано сахранио свога оца. После Немањине смрти, Сава је остао сам у Хиландару са петнаестак монаха. Он сам прича да се нелагодно и непријатно осећао због пустоши и због разбојника, којих је у то доба било на све стране у Светој Гори, те који су нападали и пљачкали калуђере и манастире. Стога је Сава пре свега прегао да окупи што већи број монаха у Хиландару, и успео је да их за кратко време

скупити до деведесет, и да све уреди и осигура великим зидинама и кулама манастира у сваком погледу. За Хиландар је Сава израдио типик (манастирски устав) на основу типика манастира Богородице Евергетиде са чијим се животом упознао током својих боравака у Цариграду.

До 1200. године Сава је постао веома важна личност на Светој Гори. Тих година Саву је привлачио усамљенички живот испуњен тихом молитвом. Купио је испосницу у Кареји коју је посветио Светом Сави Освећеном и где се повлачио са једним или двојицом монаха живећи у строгој аскези.

ПАД ЦАРИГРАДА И НЕМИРИ У СРБИЈИ

У силном походу на Исток,
Крсташи су срушили Византију
и основали Латинско царство

Четврти крсташки рат трајао је од 1202. до 1204. године и покренут је да би се освојио Египат. Крсташи су због недостатка новца пристали да прво за Млетачку републику заузму Задар, да би касније, прво за Алексија Анђела, а потом за себе освојили, Цариград и срушили Византијску царевину.

На темељима овог великог освајачког похода настале су нове државе римског Латинског царства (1204 – 1261), а Млетачка република је постала највећа поморска сила у источном Средоземљу, док је од остатака Ромејског царства била формирана Епирска деспотовина, Никејско царство и Трапезунтско царство.

Догађаји који су се у ово време дешавали у Србији – грађански рат између великог жупана Стефана Немањића и његовог старијег брата

Грб латинског царства

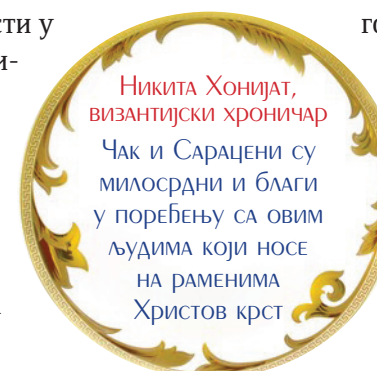
Први цар Латинског царства био је Балдуин IX Фландријски, један од вођа Четвртог крсташког похода, који је 16. маја 1204. године био проглашен за новог римског цара

Опсада Константинопоља, Јакобо Палма

Вукана око врховне власти у земљи, веома су узнемиравали Саву који је јарко желео да помири браћу и учврсти међусобне односе у свом отачеству. Док је Немања као монах Симеон живео у Светој Гори, владао је у Србији унутрашњи мир.

Вукан, иако незадовољан што није добио очев престо, ћутао је све време обуздаван силом очевог ауторитета. После смрти Симеона, Вукан је почео да учвршћује своје везе са Угарском и папом Инокентијем III и на крају је напао брата Стефана. Помоћу угарске војске Вукан је у пролеће 1202.

Никита Хонијат,
византијски хроничар
Чак и Сарацени су
милосрдни и благи
у поређењу са овим
људима који носе
на раменима
Христов крст

године победио брата Стефана који је морао да бежи, а он је преузео власт. Захваљујући бугарском цару Калојовану, Стефан је успео 1204. године да победи Вукана и поврати престо и власт. Солун, као и Света Гора потпале су тада под власт крсташа на челу са Бонифицијем, маркизом од Монферата. По

ложај светогорских манастира постао је несигуран због учесталих напада, па су Савина браћа, Вукан и Стефан после више година неслоге, оружаних сукоба и заваде, послали посланице у којима су тражили да он донесе земне остатке

Свети Симеон Мироточиви, Богородица Љевишка, 14. век

Светог Симеона у Србију. Желећи да трајно измири браћу, Сава се моштима упутио ка дому своме. У Хвосну га је дочекао брат, велики жупан Стефан са епископом, свештеницима, монасима и војводама, те су на рукама пренели свето тело у Студеницу, где и данас почива. Почетком 1207. Немањина три сина сахранила су његове посмртне остатке у гробницу коју је припремио у својој задужбини Студеници, а Сава је сачинио службу у његову част. Највероватније је Симеон ту убрзо био и канонизован. Присуство чудима прослављеног очевог тела и ауторитет најмлађег брата неоспорно су утицали на Вукана и умирили га, а Стефана оснажили. Борбе међу браћом су престале и у земљи је завладао мир.

Недуго затим, Сава је постављен за игумана Студенице. Пошто је имао звање архимандрита Сава је био највише негрчко свештено лице у Србији. За Сту-

деницу је написао типик који је заправо представљао нешто измењени Хиландарски типик и основао прву болницу. По Доментијановим речима, Сава је у Србију пренео све узоре светогорског манастирског живота, то јест, оснивао је манастире, лавре и испоснице. Тада је отпочео и знаменит Савин ктиторски рад у Србији.

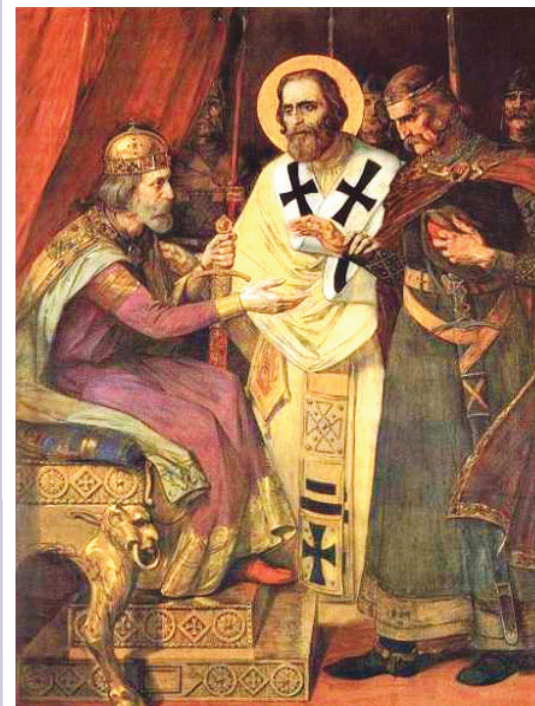
Заједно са братом Стефаном отпочео је радове на подизању Жиче. За време свог боравка у Студеници, Сава је поред службе написао и опширно Симеоново житије које представља истакнуто дело српске средњовековне књижевности. Светом Сави је било јасно да српски народ не може без просвете да ствара своју националну културу, ни цивилизацију, ни правну јаку независну државу. Сава се не враћа у Свету Гору, већ као архимандрит Студенице остаје у отаџбини да послужи свом народу. Обилажењем српских области, Сава

је упознао прилике у народу, што ће му касније необично добро доћи када буде вршио организацију Српске цркве. Поред унапређења живота и ширења просвете, Свети Сава је помогао брату својим саветима у вођењу државних послова и учествовао у дипломатским

мисијама каква је била и код бугарског великаша Среза који је претио Стефану.

Ускоро после тога Србији је запретила нова, велика опасност од угарско-латинског савеза (1220) на челу са краљем Андријом Другим. И тада је Сава вештом дипломатијом успео да угарског краља претвори од српског непријатеља у пријатеља. Доментијан и Теодосије објашњавају успех ове мисије Савиним чудотворним моћима.

Током свога десетогодишњег боравка и рада у Србији Свети Сава је учинио прави духовни препород у животу Немањинке српске државе и створио основе на којима ће ускоро организовати самосталну Српску цркву као кључног темеља у развоју и јачању своје земље.

Свети Сава мири завађену браћу, Паја Јовановић, (1901), Саборна црква у Сремским Карловцима

Манастир Студеница, 12. век

КРУНИСАЊЕ СТЕФАНА НЕМАЊИЋА

Божјом милошћу венчани први краљ све српске земље,
и Диоклитије и Травуније и Далмације и Захумља

Свети Сава крунише
брата Стефана у Жичи

Геополитичка ситуација у Европи 13. века се драстично изменила и захтевала је изузетан државнички напор да се сачува и опорави земља после разорног грађанског рата. Да би отклонио све опасности од јаким католичких коалиција са свих страна, жупан Стефан је био приморан да пронађе савезнике у Венецији и римском Папи. Плод тих преговара био је Стефанов брак са Аном Дондола, унуком моћног млетачког дужда Енрика Дондола, једног од најважнијих иницијатора Четвртог крсташког рата и освајања Цариграда.

Услед неповољних политичких и стратешких прилика по Србију, Стефан је био принуђен да прими краљевску круну, 1217. године од Папе Хонорија III, као најкомпетентније стране тада у Европи, који је послао свог легата са круном којом је Стефан крунисан. До-

Државнички континуитет код Срба је древан и укорјењен од давнина. Кроз историју и епохе титуле српских владара су биле: архонт, жупан, севастократор, краљ, цар, кнез, деспот, бан, војвода, челник, господар, вожд

ментијан и Теодосије описују да је лично Сава Немањић крунисао свога брата у Жичи, када је постао архиепископ, а то није могло бити пре 1219. те да је венац само стигао у Србију од римског легата 1217. године. Најстарији писани извор у коме се Стефан Првовенчани појављује као „крунисани краљ“ је из марта 1220. године, те преовлађује мишљење да је Доментијан најпоузданији као извор и да он описује само једно

Манастир
Жича 13. век

Манастир Режевићи, оснивач Стефан Првовенчани 13. век

крунисање Првовенчаног, које је било вероватно на Божић 1219. или најкасније почетком 1220. у Жичи, а да га је извршио архиепископ Сава I Немањић са краљевском круном послатом из Рима.

Краљевска круна подизала је углед српског владара Стефана Првовенчаног и представљала је међународно правно признање Србије као независне државе.

Пре крунисања у повељи коју је издао Хиландару, он се потписао као „велики жупан Стефан намесник господин све Српске земље“. После крунисања он је у повељама манастирима (Жичи и Св. Богородице на Мљету) потписан као „Стефан, по Божијој милости венчани први краљ све Српске земље, Диоклитије и Травуније и Далмације и Захумља“ и

Краљ Стефан Првовенчани, Богородица Љевишка

„Стефан, по милости Божјој венчани краљ и самодржац све Српске земље и Поморја“. Као први од Немањића који је добио краљевски венац, назван је „првовенчани краљ“ и из тог средњовековног описа је изведено име под којим је данас познат Првовенчани.

Оче наш Сава, послушај гласа који ти шаљем из дубине срца и не презри мољења мојега, и, скупивши мошти Светога и Пречаснога, учини нам милост, потруди се и сам донеси пријатна мириса мошти Светога, да се просвети отацтво његово доносом моштију његових и доласком твојим, јер се оскврни земља наша безакоњима нашим и би убијена крвима, и падосмо у плен иноплеменика

Краљ Стефан
Првовенчани

ПУТ У НИКЕЈУ И САМОСТАЛНОСТ ЦРКВЕ

Црквено дипломатска мисија која је променила стање црквене организације у српским земљама

Самосталност Србије није могла бити потпуна док су њени становници признавали верску власт старешина који су били у другим државама. Тада је већина, православних Срба била под верском влашћу Охридске архиепископије, док је католичко становништво у Приморју било под надлежношћу Барске надбискупије.

Народ је имао изразито јак отпор у слушању службе Божије на грчком и латинском, њима неразумљивим језицима. Зато је уз договор са старијим братом и владаром Србије, Сава I Немањић, игуман манастира Студенице, отпутовао у црквено дипломатску мисију у град Никеју. Ту су се тада налазили протерани византијски цар Теодор I Ласкарис и васељенски патријарх Манојло Харитопул и Сава је од њих тражио самосталност за Српску православну цркву.

Прилике за такав захтев су биле повољне. Између Грка у Никеји и Епиру постојао је сукоб око тога ко је законити наследник царства Ромеја. За цара и патријарха у Никеји молба Саве I Не-

мањића била је прилика да се истакне значај Никеје као средишта источног хришћанства. Цар Теодор Ласкарис и патријарх Манојло одлучили су да Сава буде „рукоположен“ за првог српског архиепископа 1219. године, а испунили су и његову другу молбу да се будући српски архиепископи бирају само у Србији.

Град Никеја, остаци Цариградске капије

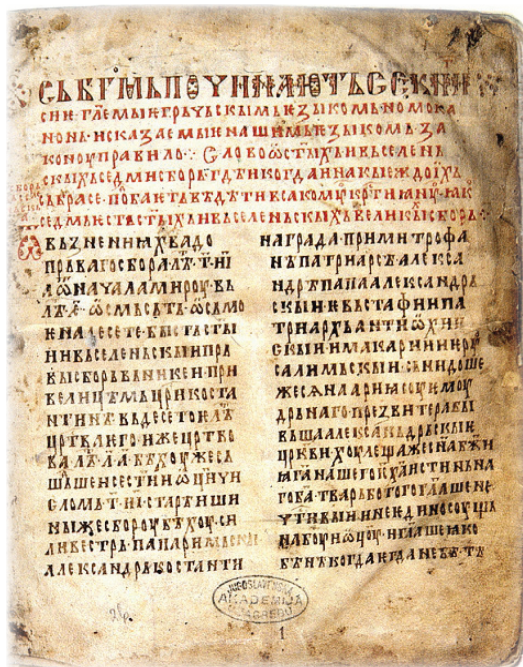

ПРВИ СРПСКИ АРХИЕПИСКОП

Духовна моћ уједињена са влашћу
земаљском обасјала је силом Христовом
сву земљу српску

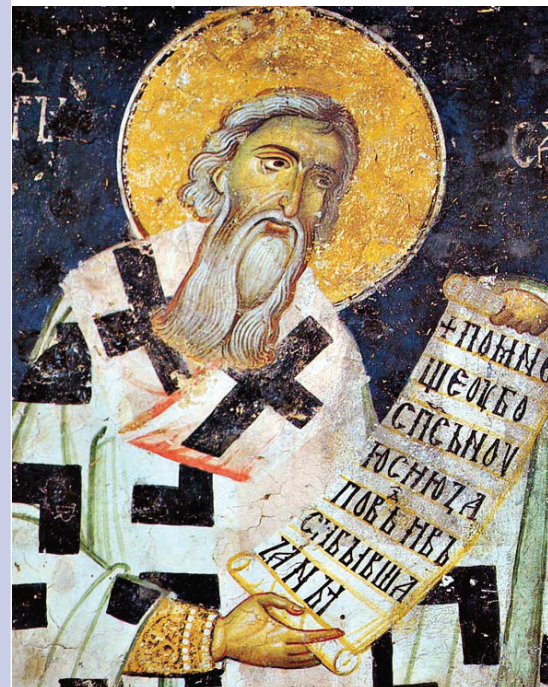
Архиепископ Сава I потом одлази у Солун и у манастиру Филокал где завршава састављање Номоканона, то јест зборника црквених и грађанских прописа, и објављује га као Законоправило. Баш овај зборник постаће прворазредан извор права у средњовековној Србији, а оствариће утицај и на ширем подручју, јер је такође постао основни устав и бугарске и руске цркве.

После повратка у Србију 1219. архиепископ Сава је уређивао црквени живот новостворене архиепископије и стварао нове епископије, а за седиште цркве одређен је манастир Жича. Сви новопостављени епископи добили су по један препис Законоправила, а новоизграђени манастири су богато даровани златом, имањима, њивама, шумама, виноградима, пашњацима и воћњацима који су омогућавали њихово издржавање и напредовање.

Законоправило Светог Саве, 13. век

Сава је основао осам нових епископија: Зетску, Хумску, Дабарску, Моравичку, Топличку, Будимљанску, Хвостанску и Жичку (архиепископска епархија), а задржао је две или три старе, то јест, Рашку и Призренску, а можда и

Свети Сава, фреска Пећка Патријаршија, 14. век

Липљанску епархију. Епископе у Расу, Призрену и Грачаницу (где је могло бити седиште Липљанске епископије) као Грке и присталице охридског архиепископа Димитрија Хоматијана, заменио је својим људима, Србима.

Савино уздизање за архиепископа и смењивање епископа у Призрену изазвало је незадовољство Димитрија Хоматијана. Сава је пред великим државним сабором одржаном у Жичи изговорио беседу о правој вери, у којој поучава краља, властелу и новоизабране епископе основним догматима православне вере, тврдећи да су без ње добра дела узалудна. За епископе је поставио своје ученике од којих су неки били управо стигли из Хиландара. Одредио је још

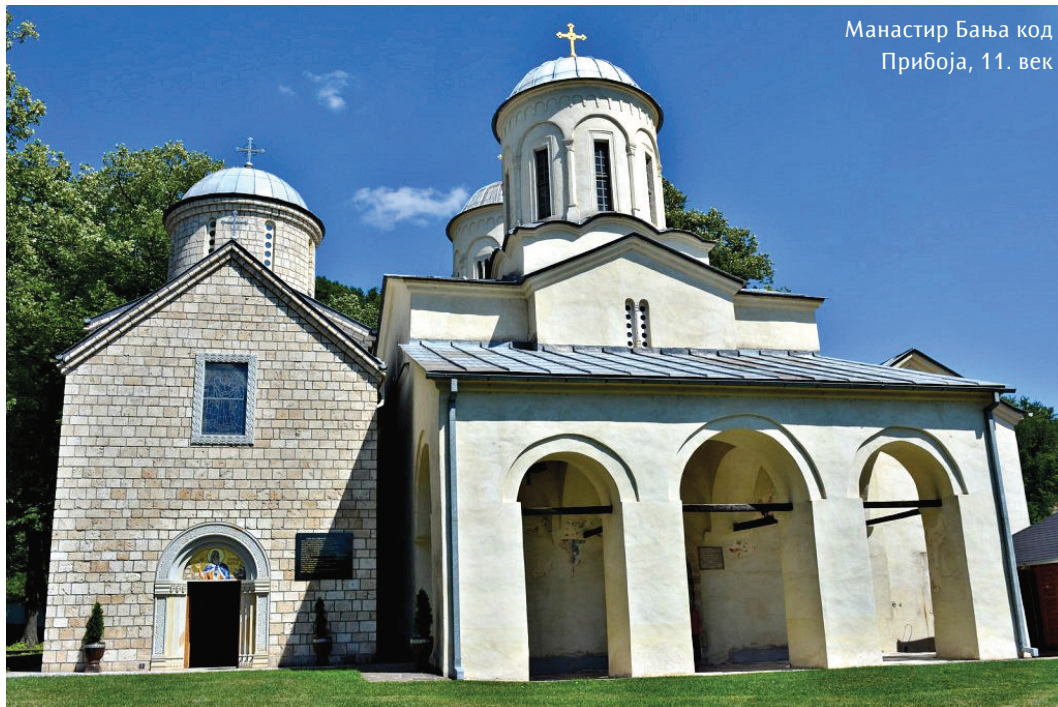
једну групу ученика који су постали презвитери (протопопови) и чији је задатак био да као његови заступници (егзарси) мисионаре по земљи и да успостављају хришћанске законе о браку, као и да искорењују незнабоштво. На другој проповеди у Жичи, Сава је осудио нека јеретичка учења. У борби против јеретика Сави су помагале и световне власти, пре свега његов брат Стефан Првовенчани.

Српску цркву су још за Савина живота признале друге православне цркве. Сава је пажљиво бринуо о распореду епископија. Тако је један од задатака Хумске епископије био да представља брану према латинским дијецезама Дубровачке архиепископије, док је Зетска епископија имала исту ту улогу према

Манастир
Богородица
Хвостанска

Барској архиепископији. Велики значај Сава је придавао и организовању монашког живота. У Србији је и пре њега било манастира, али су се од Саве они почели организовати по светогорским узорима. Живот у манастирима је био организован са циљем да се досегне

Манастир Бања код
Прибоја, 11. век

највиши ступањ изворног, источног монаштва. Киновијски (општежитељни манастири) добили су типик израђен према типичу манастира Богородице Евергетиде у Цариграду, а пустињачке келије биле су организоване према Карејском типичу који је био Савино дело.

Живот нашег светитеља је показао да је он био мудар у планирању и истрајању у извршавању. Истинити Божји човек је радо дочекиван где год се појави. Сава је био сензација, како за црнорисце у Светој Гори, тако и у краљевским дворевима у Цариграду и у Никеји.

И тада беше постављен несаломив темељ Српској Светосавској православној цркви, која се прилагодила народној души, која ће преживети све епохе и ратне невоље заједно са својим верним народом, и одржати се до данас као један од најважнијих стубова српског идентитета али и пламен слободарског духа.

...И зато, слушајући ово, сваки који хоће да се спасе, треба да се подвизава, да иде уским и тесним путем. Јер пут је кратак, браћо моја љубљена, којим ходимо. Дим је живот наш, пара, земља и прах; за мало се јавља и брзо нестаје. Мали је труд живота нашег, а велико и бесконачно добро као награда...

СВ. САВА, КАРЕЈСКИ ТИПИК

СВЕТИ САВА И КРАЉ РАДОСЛАВ

Наследник на трону краљевине, Савином руком
би благословен и помазан да настави
заветну мисао предака својих

Како се за Првовенчаног бележи да је боловао пред смрт у неком од својих дворова, ту га је нашао архиепископ Сава I и непосредно пре смрти замонашио давши му име Симон, док његов син Стефан Радослав добија на управу део Захумља и Зете са Котором као млади краљевић још за живота оца. Стефан Првовенчани је преминуо 24. септембра 1227. Прво је био сахрањен у манастиру Студеници, а после тога у својој задужбини манастиру Жичи.

Стефан Првовенчани био је васпитан у византијском духу, љубитељ књижевности и „разуман и вешт приповедач“, како га назива Теодосије, ученик Доментијана и биограф Светог Саве, а такође је написао „Житије Светог Симона“, то јест биографију свог оца Стефана Немање и чуда душе Светог Симона после смрти тела. Имао је четири сина, међу њима будуће краљеве: Радослава, Владислава и Уроша I, затим Предислава, будућег српског архиепи-

Краљ Стефан Радослав Немањић, (1192 - 1235)

скопа Саву II и кћерку Комнину. Српска православна црква га прославља од времена владавине Немањића као преподобног сваког 24. септембра, тј. 7. октобра по новом календару.

Студеничка припрата и улазна кула 13. век

Пред крај владавине Прововенчани је успоставио добре односе са Теодором Анђелом, епирским владаром. Онда се Радослав, Стефанов наследник, оженио 1219/20. Аном, Теодоровом ћерком, због чега ће током његове владавине епирски утицај бити изузетно снажан у српској политици.

Краљ Радослав је више пута наглашавао своју повезаност са византијском царском династијом. По мајци, Радослав је био потомак династије Анђела, која је владала Царством у годинама пре пада Цариграда. Радослава је у Жичи крунисао архиепископ Сава. Радослав се дописивао са Димитријем Хоматијаном, Охридским архиепископом, у вези са недоумицама око службе и црквене дисциплине, правила живота, што је изазвало незадовољство код Светог

Саве због његовог отвореног сукоба са Хоматијаном. У Савиним биографијама наглашени су добри односи које је имао са Радославом, чији је избор за српског краља Сава подржавао и кога је и сам крунисао. Доментијан наводи да се краљ тешка срца растао од Саве, тако да разлоге за Савино прво ходочашће пре треба тражити у његовој жељи да обиђе света места, побољша богослужење, угледајући се на старе хришћанске центре да би учврстио положај српске цркве успостављањем контаката са источним патријаршијама. Радослав је први искористио своја ктиторска права и предузео градитељске радове над Студеничким манастиром, те је подигао спољну припрату пред Богородичином црквом, а на западној страни је изградио високу кулу.

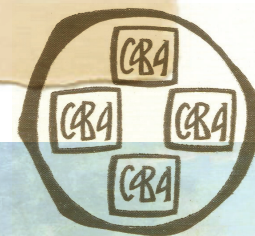

Сребрњак краља Радослава

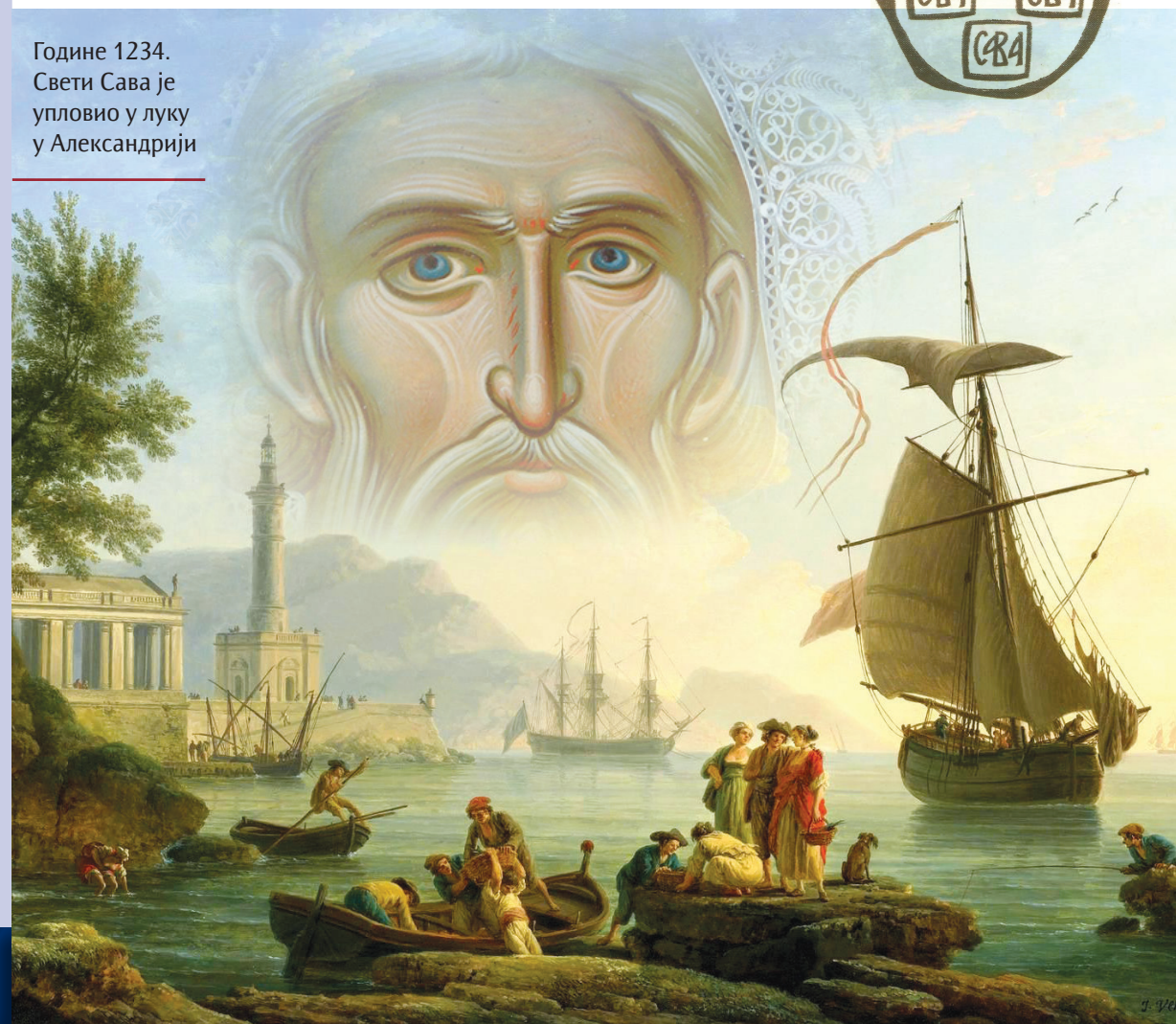

САВИНА ХОДАЧАШЋА И ПУТ У СВЕТУ ЗЕМЉУ

Од времена Светог Саве ходочашћа су надахнула многе Србе да походе света места и да им се поклоне

Године 1234. Свети Сава је упловио у луку у Александрији

Сава је отишао на своје прво путовање у земљу где се родио и проповедао Исус Христ 1229. године, а следеће 1330. године се вратио у Србију. Од времена Светог Саве ходочашћа у Свету земљу су надахнула многе владаре, црквене великодостојнике, монахе, побожан народ, уметнике, и то надахнуће траје и данас.

Међу најзначајнијим дародавцима православних манастира и цркава на Светој земљи су били: први српски архиепископ Свети Сава, потом и други владари Немањићи, краљ Милутин, Стефан Дечански, цар

Душан, као
и први

српски патријарх Јоаникије. Године 1229. Сава је из Далмације, односно приморске области српске државе, отпловио за Палестину. Обишао је тада Јерусалим, Витлејем, Јордан, као и манастир Светог Саве Освећеног (Јерусалимског). У повратку, прошао је кроз Малу Азију где је посетио Никејског цара, Јована Дуку Ватаца, а затим је отишао на Свету Гору где је боравио у Ватопеду и Хиландару.

У зиму 1229/30. највероватније је боравио у Солуну где се састао са Теодором Анђелом. Ово његово путовање било је од изузетног значаја за развој

богослужења у
српској

Срби
задужбинари
у Јерусалиму

цркви. На овом путу, Сава је сигурно проучио Јерусалимски типик по коме је организован живот у манастиру Светог Саве Освећеног. По повратку у Србију 1230. у богослужбену праксу српске цркве унео је неке елементе из овог типика. Свети Сава је приликом првог ходочашћа у Свету земљу, подигао конаке за српске монахе у грузијском манастиру Светог Крста недалеко од Јерусалима. Потом је откупио земљиште на брду Сион и ту сазидао манастир за српске монахе, док је у Акри, у тада палестинском пристаништу, од Латина откупио Цркву Светог Ђорђа, да послужи као прихватиште монасима и српским ходочасницима.

Био је ктитор и дародавац манастира Светог Јована Богослова (кућа коју је Сава купио, конак и црква). Приликом обиласка Сиона, са јерусалимским патријархом Атанасијем, архиепископ Сава је купио кућу Светог Јована Богослова

тј. Сионску Горницу у којој се одржала Тајна вечера. Кућу је одкупио од Сарацина (мухамеданаца) и платио је златом и сребром које је добио од краља Стефана Радослава.

Сава је био српски архиепископ до 1234. године. Период од његовог повратка из Свете земље до силаска са архиепископског престола био је изузетно буран у српској политици. Радослав је свргнут са престола 1233. године и на његово место је доведен његов млађи брат Стефан Владислав. Пораз Теодора Анђела, Радослављевог таста и заштитника, у бици код Клокотнице 1230. године, вероватно је био разлог побуне властеле и Радослављевог свргнућа. Владислав је био зет бугарског цара у коме је нови српски владар налазио спољно-политички ослонац. О Савином ставу према овим дешавањима ништа нам није познато. Био је благонаклон према оба синовца: Владислава је крунисао, а

Манастир Светог Саве
Освећеног, 6. век

са Радославом се зближио после његовог повратка из прогонства које је провео у једном манастиру.

Сава је убрзо одлучио да се повуче са положаја српског архиепископа. Одлуку је саопштио на сабору у Жичи и за наследника је поставио свог ученика Арсенија. Потом се упутио на своје друго ходочашће у Свету земљу. Укрцао се у Будви у пролеће 1234. године и упутио се ка јужној Италији. Иако је брод којим је Сава пловио био жртва гусарског напада, Сава је ипак успешно приспео у луку Бриндизи. Одатле се запутио у Палестину где се у Јерусалиму састао са патријархом Атанасијем. Слободно се даље кретао по Египту, где је владала династија Ејубида.

Састао се и са Александријским патријархом, а затим га је лично примио султан Ал Камил који му је обезбедио водиче за обилазак Синаја. Приликом другог боравка у Светој земљи, 1235. године, све своје задужбине, манастире и метохе, поклонио је великој православној Лаври Светог Саве Освећеног, којом су Срби управљали пуних 130 година и чији је Свети Сава био духовни брат.

Походио је и даривао и православни манастир Свете Катарине на Синају 1234. године. Ту је провео читав Часни пост, Свету четрдесетницу, молећи се за свој српски род и читав хришћански народ. Иначе, манастиру Свете Катарине Срби су дали велики допринос, а ту је и једно време био игуман Србин Јоаникије, у 14. веку. Са Синаја поново одлази у Јерусалим и преко Антиохије долази у Малу Азију. У Цариграду је поново боравио у манастиру Богородице Евергетиде где је примио позив од бугарског цара Ивана Асена II да га посети.

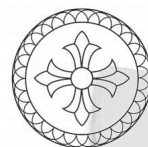
Свети Сава, фреска, манастир Грачаница, 14. век

Крајем 1235. или почетком 1236. стигао је у Трново. Сава Немањић је са својих путовања по најсветијим местима хришћанског света, српском народу донео на дар нашу најсветију икону Богородицу Тројеручицу, која се данас чува у манастиру Хиландару.

Од свих словенских народа управо су Срби били највећи задужбинари, градитељи, дародавци и поклоници светињама широм Свете земље, Јерусалима, Синаја, али и Свете Горе. Стицајем несретних историјских околности које су уследиле, непрестаним ратовима и борбом за опстанак многи српски манастири, метоси, испоснице и келије су порушени од стране Муслимана, монаштво је умирало од куге, па су постепено због прекинутих веза са отаџбином, немаштине и немогућности слободног путовања кроз непријатељске земље, ови вредни бисери српске побожности прешли у руке других цркава, а трагови нашег присуства су вековима брисани и заборављени.

ПОСЛЕДЊЕ ГОДИНЕ И СМРТ У ТРНОВУ

Бугарски цар постави свећњак и златна кандила над гробом његовим да бди дан и ноћ

Са дуготрајног путовања у Јерусалим Свети Сава се није вратио у Србију. У повратку пролазио је кроз Бугарску, искрцао се највероватније код Несебара, где је цар по њега послао своју свиту да га сачека са највишим частима и допрати до престонице.

Заједно са бугарским Патријархом Јоакимом, Сава је служио литургију на Богојављање и после тога се разболео. Ту је преминуо 14. јануара 1236. године, а био је сахрањен у тадашњој бугарској престоници Трнову у цркви Четрдесет мученика.

Бугари су желели да задрже тело побожног Саве I Српског Немањића у својој земљи видевши у њему сву мудрост, врлине и силе Божије, те да и њима буде духовни отац и узор. Према Теодосијевом сведочанству, Сава за живота није одредио где ће бити сахрањен. Сам Сава је, напуштајући Србију, изрекао да ће у туђој земљи завршити живот и бити сахрањен. Теодосије нам даје и опис Савиног гроба у Трнову: „Цар заповеди

да се озида гроб његов и положивши камен часни поврх гроба и царском баграницом покривши га, постави свећњак и златокана кандила над гробом да бди дан и ноћ.”

Мошти првог српског архиепископа нису смеле почивати ван Србије. Стога се краљ Владислав лично упутио у Бугарску са намером да мошти стрица пренесе у Србију. По Доментијановим речима, краљ Владислав је тражио *да му се да јосиодин и учийшељ, просветиштел ошачаства, шойли засшуйник и скори*

Црква Четрдесет мученика, Трново, 13. век

Манастир
Милешева, 13. век

помоћник ошачасиѡва. Ипак, после неколико дана Асен је попустио и Владислав је понео Савине мошти у Србију. Мошти првог српског архиепископа биле су нетљене, што је био први корак ка његовој канонизацији. Испражњен Савин гроб у Трнову и даље је наставио да представља светињу Бугарима. На његовом месту наставила су да се дешавају чуда. По повратку у Србију Владислава су дочекали архиепископ Арсеније I са свештенством, властела, као и велики број обичних људи. Маја 1237. Савино тело је положено у гроб који је краљ претходно направио у својој задужбини Милешеви, а убрзо потом Сава је и канонизован. О светородству и духовном сродству са својим великим стрицем Савом, сведоче и речи које је овај српски владар угравирао на новцу своје државе – Раб Христов Владислав.

Краљ Стефан Владислав Немањић, (1198 - 1267)

ЗАВЕТНА МИСАО СТЕФАНА НЕМАЊЕ И СВЕТОГ САВЕ

Светосавска крсна слава је
знамење које нас разликује од свих
европских хришћанских народа

Живот Светог Саве је прича о души српског народа. Историја наше мајке цркве почиње узвишеним подвигом његовим и изабрањем од Бога да Србима дарује виши цивилизацијски смисао и улогу. Он је употребио оно што је његов отац Немања целог живота у рату и миру стварао. Српску државну идеју славне династије Немањића физички је створио Стефан Немања, а духовно Свети Сава.

Наших краљева је било и пре Немањића, вековима уназад, али са њима ми улазимо у златно раздобље наше славне историје. По речима историчара Владимира Ђоровића, расцепкане српске земље на вечитој међи Истока и Запада, гложиле би се и сатирале међусобно и даље да није било чврсте воље оца Немање и проницљивости и луцидности сина Саве, те су избегле вртлог који је прогутао њихове предходнике.

У очима народа коме се Свети Сава све више приближавао и силазио ме-

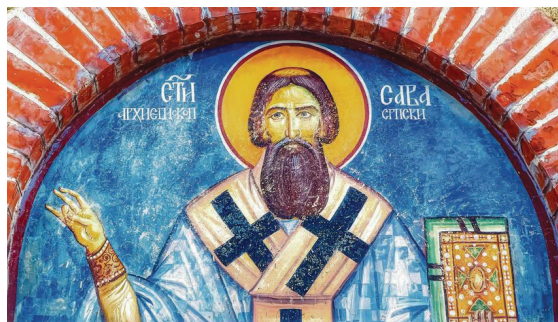
Српско Четворојеванђеље, 14. век

ђу најниже слојеве друштва оне најсиромашније, почела се о Сави стварати легенда већ за живота као изабранику Божијем и чудотворцу, што и јесте

био. Непрестано је походио свој народ, доносећи дар просветитељства и пастирства, светлошћу Христовом је обасјао сву своју отаџбину, унео наду у срца и душе људи, постао је наша најлепша уметничка слика и најмилија песма.

Носио је Србију као знамење око срца по страним царствима, ширио њене културне и духовне међе, повезивао је и нас са земљама древним и славним, али увек је остао библијски огњени стуб вечите истине Православља. И ако је у свом личном животу био веома строг и подвижнички настројен, Свети Сава је имао јасно конципирану политичку мисао које се придржавао цели свој живот. Сава се од испосника и молитвеника претворио у енергичног духовног вођу и државника који је у целокупан развој српске државе и цркве утиснуо свој лични печат.

У тој савршеној симфонији створен је својеврстан духовни родољубиви покрет - Светосавље. Он се изражавао у изграђивању нових велелепних храмова у народном неимарству, као и у свим областима културног стваралаштва: књижевности, сликарству, фрескопису, иконопису, архитектури, затим у високом узлету на пољу народне уметности: музици, игри, вајарству, дуборезу, везу, ткању, ношњи... Ударени су темељи српској лирској и епској поезији који су постали препознатљив и особен уметнички израз Срба усвету.

Свети Сава је знао да само јаки и просвећени народи који имају континуитет трајања могу опстати и преживети све недаће и искушења, те је нашим старим словенским обичајима и веровањима који су били дубоко укорени у народној свести и емоцијама тражио је додирне тачке за изворним

Хришћанством и преображујући их, дао им нови хришћански смисао и лепоту. На једру и здраву старословенску младицу, накалемио је племенити пулољак јеванђеоског православног хришћанства. Академик Дмитрије Богдановић нам казује да је творац култа Крсне славе управо Светосавска црква. Отуда и факат да је једино Срби као етничка целина имају овај јединствен обичај, али и веровање, чију свећу, колач, кандило и икону нису успели да униште чак ни моћна Отоманска, или католичка Аустријска царевина током своје владавине.

Велики жупан Стефан Немања, споменик у Бањалуци

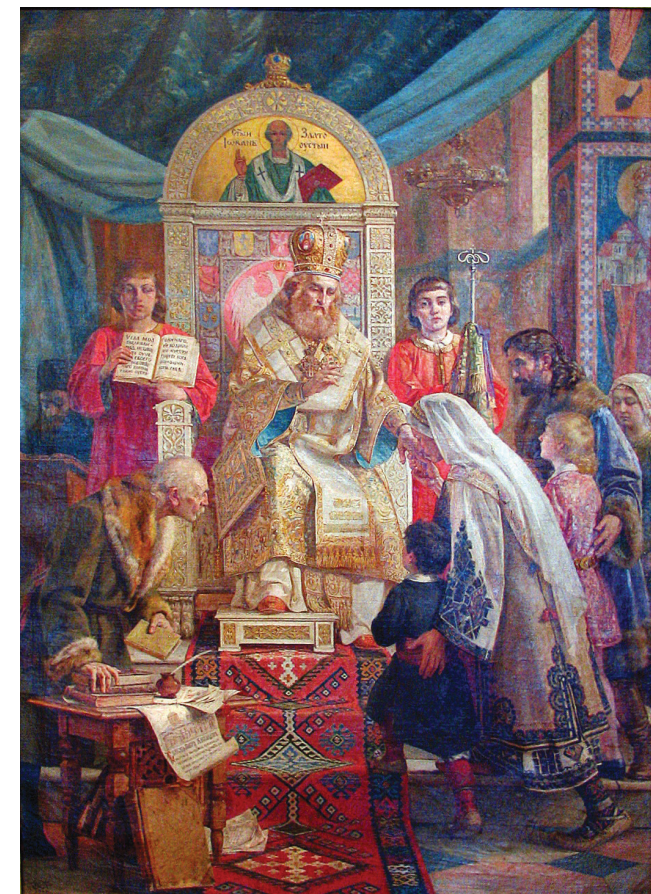
КУЛТ СВЕТОГ САВЕ У НАРОДУ И ЦРКВИ

Над моштима Светитеља Саве су се крунисали краљеви, исцељивали болесни, подизали устанци, крепила душа народна

Поштован још за живота, Савин култ је нарочито изграђиван након његове смрти. У средњовековној Србији његов гроб је постао место ходочашћа. Григорије Синаит га је сматрао великим светитељем, Сава III га је назвао светим и великим апостолом и архијерејом српским, док је за архиепископа Данила Сава био светилник отачаствију.

Савин култ се развио у целом српском народу. Нарочито је јак био у местима која су на било који начин била повезана са његовим животом и радом, поготову у манастиру Милешева и његовој ближој околини. Краљ Милутин каже у једној повељи, да је све оно, што је он освојио, освојено помоћу Светог Симеона и Светог Саве. Цар Душан говори у једној повељи, да је он чинио „освајања молитвама Светих мојих прародитеља, Симеона и Саве“. Цар Урош у једном свом тексту за Саву наводи да је Свети архиепископ и чудотворац. Константин Философ нам казује за Светог Саву, да је

Свети Сава благосиља Српчад, Урош Предић (1921)

Манастир Савина, 11. век

равноапостолни светитељ и просветитељ. Тај култ су после примили и владари из споредне немањичке линије, као Српски краљ Босне, Твртко I, који се баш у Милешеву, над гробом Светог Саве, дао крунисати за краља. Када се у позном средњем веку Хум, издвајањем из Босне развијао као посебна државна јединица, Савин култ је и овде ојачан. Нарочито га је поштовао Стефан Вук-

чић Косача који је узео титулу Херцега од Светог Саве, а своју земљу је прозвао Војводством од Светог Саве, касније названа Херцеговина по његовој титули.

У доба турске власти Сава је међу Србима називан учитељем, просветитељем и новим апостолом. У то доба Савин култ је већ био далеко превазишао границе некадашње српске државе. Широ се и у Русији, нарочито у доба владавине цара Ивана Грозног. Старац Исаија, руски калуђер, донео је са Свете Горе у Русију један рукопис Теодосијевог Житија Светог Саве које је затим интензивно преписивано у Русији тако да су га

Руски цар Иван Четврти
Васиљевич Грозни изузетно је
поштовао личност Светог Саве.
За царевог живота урађено је 88
преписа Житија Светог Саве и
насликано доста икона и фресака

Света Гора и Атос,
Едвард Лер

Краљ Твртко држи Милешеву, Михаил Кулачић

поседовале многе библиотеке. Руски писац Захарије Копистенски у једном полемичком спису против католика, истиче Светог Саву као личност на коју се треба угледати.

Као светац, Сава је поштован и међу римокатолицима. Томко Мрњевић, босански бискуп, написао је почетком 17. века прву биографију Светог Саве која нема историјску, већ искључиво књижевну вредност. С поштовањем о Светом Сави пишу дубровачки песник Антун Сасин, Јован Кавањин и Павле Ритер Витезовић, или га славе у песмама, као фра. Андрија Качић Миошић. Овај чак изричито казује: Рад чудеса калуђера Саве, Словенске га све државе славе. Поред Срба, на ходочашће у Милешеву долазили су и Јевреји и Турци, видевши чудесну исцелитељску моћ светитеља.

Више страних путника, који су тих времена свраћали у Милешеву, бележе како „штују милешевске калуђере и дијеле им милостињу“ (Жан Шено, 1547.); како калуђери живе од милостиње „што им понајвише пружају Турци, који свеца особитоштују и јако га се боје“ (Катарин Зено, 1550.); чак се казује да Милешеву „већу милостињу дају Турци и Жидови, него ли Кршћани“ (Бенедето Рамберти, 1534); у Бранковићевом летопису се прича како је неки бег јавио надлежнима у Турској, да „Турци верују Светом Сави и узимају знак крста и покрштавају се.“ С тога је, вели, наређено да се спали тело светитељево, corpus prodigiis clarum! И Атанасије Ђакон, у свом опису пустошења наших земаља у XVII веку, наводи, да је Свети Сава спаљен од Турака јер је један Турчин био

Горња испосница Светог Саве код Студенице, 13. век

Пострижење Светог Саве, Стеван Тодоровић (1907)

на Савином гробу и био излечен од беса. У једом писму из 1597. пишу српски калуђери папи у Рим: „Како су Турци отнесли Светога Саву из Милешева њима Бог не помага, убијају (и)х крстјани са сваке стране“. Још и у XIX веку, саопштава А. Гиљфердинг, долазио је народ на милешевске развалине и доносио болеснике. Тај култ, као што се види из саопштења, траје уосталом још и данас. У XVI веку култ Светог Саве чувао је и добар део муслимана, можда још од своје хришћанске старине.

Турско спаљивање Савиних моштију 1594. године у Београду у знак одмазде против побуњених Банатских Срба није смањило поштовање које је српски народ гајио према Светом Сави. Култ Светог Саве снажно се шири после 1775. године када га је карловачки свети синод уврстио међу српске народне свецe. Разна дела просветног и културног зна-

чаја у српским срединама обављана су на Савиндан. На Савиндан 1826. основана је Матица српска. Истог дана је и Сава Вуковић потписао завештање којим је основана Српска гимназија у Новом Саду 1810. године.

Од друге деценије 19. века Свети Сава се све више сматра заштитником и покровитељем српских школа: прво у Српском Војводству (вероватно прво у Земуну 1826), затим у Кнежевини Србији (1827), Далмацији, Славонији, Црној Гори, Босни и Херцеговини, Старој Србији. У Букурешту постоји елитна румунска гимназија „Свети Сава“ коју је похађао и румунски краљ Михај.

Његов култ је посебно развијен у Босни и Херцеговини. Као школска слава дан Светог Саве се није прослављао само у периоду комунистичке власти у Југославији, да би се та пракса поново успоставила након његовог завршетка.

СВЕТИ САВА У КЊИЖЕВНОСТИ

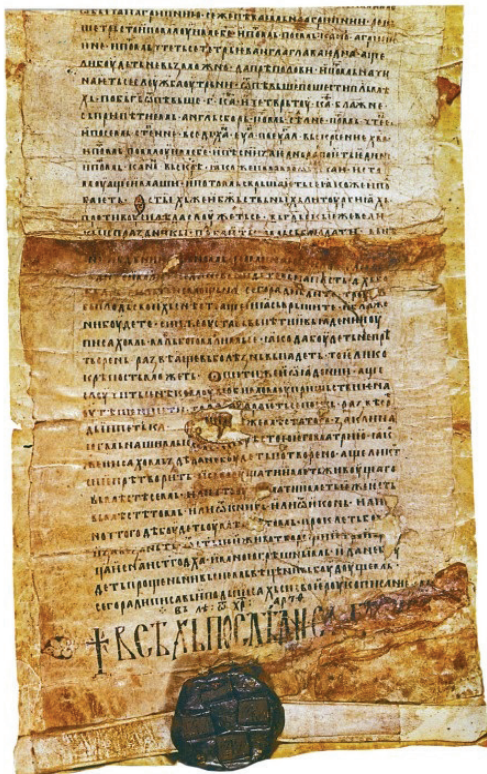
У усменој књижевности Сава је постао митски предак са различитим својствима, од божанства до обичног човека

Његов књижевни рад је веома обиман, и намењен је поглавито организацији манастира. Најпре је написао три типика (правилника): „Карејски типик“, „Хиландарски типик“ и „Студенички типик“. На почетку „Студеничког типика“ описао је живот ктитора тог манастира, свог оца Стефана Немање, у монаштву названог Симеон. „Житије Св. Симеона“, које се доцније издвојило из „Студеничког типика“ и осамосталило, најважније је Савино дело.

Световни живот Немањин описан је у њему кратко, а монашки са више детаља. Под утицајем ове биографије развио се потпуно самосталан књижевни род житија (биографија) српских владалаца и светаца. Остали Савини списи су: „Служба Светом Симеону“, „Посланица игуману Спиридону“ (прво сачувано приватно писмо у српској књижевности), „Устав за држање псалтира“ и „Номоканон“ или „Законоправило“ (обиман зборник црквених и световних закона и прописа).

У дугом периоду од преко седам векова настао је велики број књижевних дела, како усмених тако и писаних у којима се као личност појављује Свети Сава.

Карејски типик, 12. век

Први текстови о Светом Сави били су они којима је установљаван његов култ, а међу њима су најзначајнија житија која су написали Доментијан и Теодосије.

По речима Војислава Ђурића, они су не само потпуношћу, него и сугестивношћу излагања надмашили све касније писце и творце народних умотворина. Они су успели да у Сави препознају психолошку противуречност између тежње ка аскетском подвизавању и практичног рада на утврђивању државе и цркве. Верска посвећеност, државотворни рад и чуда која му приписују Доментијан и Теодосије, чинили су окосницу касније књижевне обраде Савине личности.

У доба пропадања српске средњовековне државе и у време турске власти размере Савиног књижевног лика по-

стале су огромне. Додато му је својство борбе против Турака и народног помагача и учитеља. У усменој књижевности Сава је постао митски предак са најразличитијим својствима, од врховног Бога (по академику Веселину Чајкановићу) до обичног човека.

У обликовању Савиног лика у усменој књижевности утицала су стара паганска веровања и то више у лирским песмама и приповеткама него у епској поезији. Ова чињеница објашњава се тиме што су епске песме настајале радом песника који су се често окупљали око манастира који су били центри црквеног предања о Сави насталог под утицајем његових житија.

Изазов за књижевну обраду представљала је Савина улога заштитника сиротиње и заступника правде. Ова улога приписује му се већ код Теодосија, а у касније насталим делима изузетно је наглашена. У модерној српској књижевности издвајају се писци који су обрађивали лик Светог Саве; Војислав Илић, Јован Јовановић Змај, Милош Црњански, Васко Попа.

Студенички типик, 13. век

СВЕТИ САВА У УМЕТНОСТИ

Из богатог српског средњовековног сликарства до данас сачувана су 42 Савина портрета

Д раних портрета Светог Саве сачувана су само два — у Милешеви и припрати краља Радослава у Студеници. Претпоставља се са извесношћу да су постојале бројне ктиторске иконе и фреске Светог Саве у Хиландару, светогорским манастирама и манастирима у Србији, али је највећи део њих уништен. Сматра се да је портрет у Милешеви настао још за Савиног живота и да је најуспешнији Савин портрет и најреалистичнији.

Развој иконографских типова Светог Саве у наредним вековима зависиле од више чинилаца: круга одакле је долазио подстицај за израду ликовних представа (српски двор, високи црквени кругови, властела, братства манастира којима је Сава био ктитор), стања и тенденција у српској уметности и тренутних политичких, црквенополитичких и културних прилика.

Из средњег века сачувана су 42 Савина портрета. На првом сачуваном из Милешева, Сава је приказан како левом

Свети Сава, Милешева, 13. век

Свети Сава, фреска Пећка Патријаршија, 13. век

руком држи Јеванђеље, док десном руком благосиља, чиме се ставља акценат на две његове главне улоге – архијереја и учитеља – које су често наглашаване и у каснијем сликарству. У иконографији 13. века Сава је приказиван и у поворци архијереја (Студеница), и као млад монах (Сопотани). У 14. веку иконографија Светог Саве досеже највишу тачку у развоју.

У Лози Немањића, сцени у којој је ликовно приказивање идеологије Немањића досегло врхуна, Сава је приказиван са леве стране родоначелника Стефана Немање. Изузетно значајни Савини портрети у српском средњовековном сликарству су портрети из Дечана, а нарочито онај из Пећи око 1375. године.

У време турске власти, а и у каснијим временима готово да није било српске цркве без Савиног лика. Нове политичке и идеолошке околности су имале утицаја и на развој иконографије Светог Саве. Његова сложена личност допринела је развоју великог броја ико-

нографских типова. И поред извесних специфичности и у време турске власти главни иконографски тип Светог Саве је онај на коме је приказиван као архијереј и учитељ, присутан још од 13. века. Ретко се приказује самостално, а готово увек са Светим Симеоном. Повремено је сликан и у друштву најугледнијих црквених отаца.

Барокни утицаји у српској уметности донели су и извесне промене у Савиној иконографији. На бројним барокним иконама Сава је углавном заједно са Симеоном, где су приказани како између себе држе модел цркве или икону Богородице. У уметности 18. века иконе Светог Саве и Симеона се укључују у строго одређену тематику иконостаса. Врхунац ликовног култа Саве и Симеона 18. века досегао је у иконостасу катедралне цркве у Сремским Карловцима који су 1780. израдили Теодор Крачун и Јаков Орфелин. У савременом српском сликарству (19. и 20. век) Свети Сава је био честа инспирација уметницима који су настојали да изразе покровитељску, просветитељску и родољубиву страну његове личности.

Крст Светог Саве, манастир Савина, 13. век

СВЕТИ САВА У ПРЕДАЊУ И ЛЕГЕНДАМА

Свети Сава о своме дану сазива у планини све вукове што их има; у нашој старој митологији вуци су стални пратиоци Савиних путовања

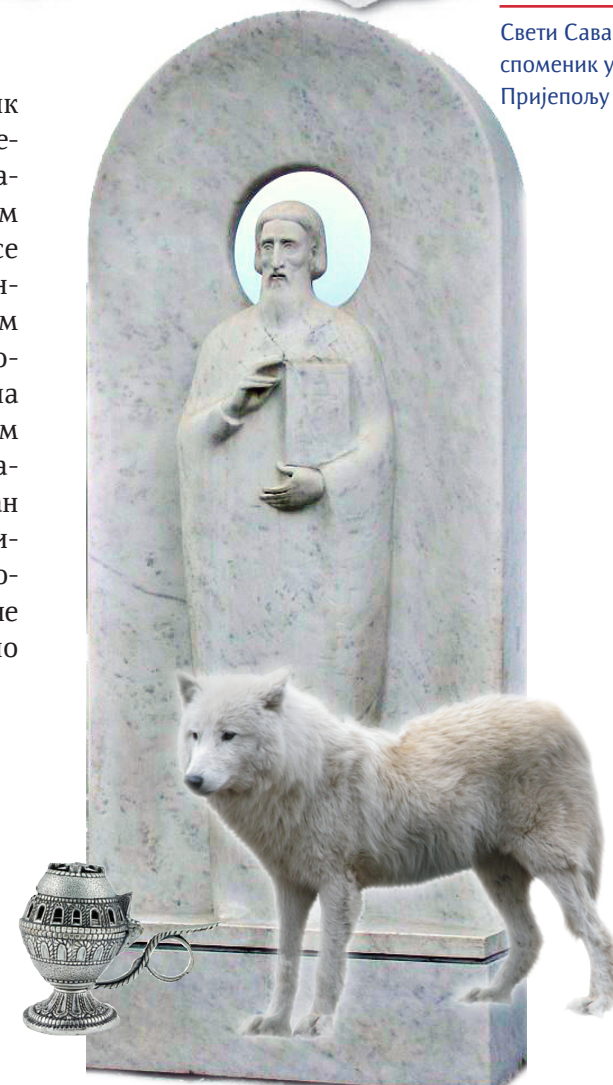

У српској народној традицији лик Светог Саве заузима изузетно место. По речима Веселина Чајковича, у лику Светог Саве у појединим делима народне књижевности могу се видети елементи старог претхришћанског веровања. Такве легенде ни у ком случају не одражавају истиниту животну делатност Светог Саве. Подручје на коме су забележене легенде о Светом Сави и на ком се срећу топоними названи по њему изузетно је широко. Иван Божић наводи да је исходиште и жариште предања о Светом Сави било на подручју Старе Рашке, Херцеговине и Црне Горе, и да се оно ширило истовремено са сеобама народа и миграцијама.

Гром загرمи на Светога Саву;
Усред зиме, кад му време није,
Сину муња на часне вериге,
Потресе се земља од Истока,
Да се Србљи на оружје дижу
(Почетак буне против дахија)

Свети Сава, споменик у Пријеполу

Један од највиших врхова Дурмитора, који је млади Растко Немањић посебно волео да походи и ту у осами да се моли, назива се *Савин кук*. По легенди, *Савина вода*, извор на истој планини настао је када је Свети Сава штапом исписао крст по земљи и ту је вода потекла

Многе приче приказују Саву као чудотворца и мудраца који помаже свима којима се нађе на путу. У овим улогама јавља се још у житијима, а касније и у народним умотворинама и народној машти и прелепим бајкама, где учи народ како се оре, кује, тка, шије, сири млеко, меље жито у воденицама, прави вино, разговара са свецима итд. Као чудотворац, Сава се често везује за воду, снег и лед. У надметањима са султанима и везирима, Светом Сави као бранитељу хришћанске вере често полази за руком да избије воду из камена.

Путовања Светог Саве приказана у житијима нашла су одраз и у легендама. У српским народним причама, од свих заната, Светом Сави је омиљени био бродарски. Свети Сава има моћ да умири море и олује, да контролише време и ветрове, али и да бродове користи и

како би потопио грешнике које је на њих укрцао. На многим местима Савино име се везује за изворе воде, пећине и планинске врхове. Легенде о постанку појединих језера такође се везују за његово име које је током векова будило машту народног приповедача и гуслара, дала му је готово митолошка својства и одлике унуверзалног античког хероја, који спасава немоћне, показује милост и доброту, учи и преноси своје знање на будућа покољења, и има моћи и силе да савлада и самог ђавола који је његовим људима чинио рђава дела и науме.

Око празника Савиндана дужа дан, сунце греје топлије и земља се загрева сва, а стога што је Свети Сава забо у земљу ужарен ражањ (Свети Сава греје земљу)

СПАЉИВАЊЕ МОШТИЈУ СВЕТОГ САВЕ СРПСКОГ

И где год је трунка пепела му пала,
ту је нова љубав к роду засијала

Еваке године, 10. маја, Српска Православна црква молитвено се сећа и обележава дан спаљивања моштију Светог Саве Српског. Године 1594. на београдском брду Врачар, турски војсковођа Синан-паша сурово кажњава Србе. Те године банатски Срби су подигли устанак против турске власти. Лик српског великана ношен је на свим заставама. Као казну за ову буну у крви угашеној, Синан-паша је наредио да се мошти највећег српског светитеља донесу из манастира Милешеве, где су се налазиле преко 350 година, и спале.

То је требало да уништи светитељев велики култ у народу, а са њим и све наде за ослобођење од Османлија. Мошти Светог Саве биле су, по речима историчара, „извор српског државног легитимитета, и „симбол српских традиција о држави и независности,“. Како бележе савременици, овај злочиначки чин је био пропраћен непогодом, градом и олујом. Пепео просветитеља српског био је разнет на све стране. *И где год је трунка пепела му пала, ту је нова љубав к роду засијала!* (Јован Јовановић Змај).

Приредио: Душан Тодоровић

Литература:

Свети Сава у народном предању, Владимир Ђоровић, 1927.
Старе српске биографије, превео: Миливоје Башић, 1924. Српска књижевна задруга
Свети Сава, Станоје Станојевић, Фототипско издање, 1935.
Сава Немањић – Свети Сава: историја и предање, Војислав Ђурић, 1976, САНУ
Свети Сава: Споменица поводом 800-годишњице од рођења 1175-1975, издавач и уредник Свети архијерејски Синод Српске православне цркве, Београд 1977.

Електронски извори:

www.spc.rs
www.bogosloviyasvetogsava.edu.rs
www.istorijskabiblioteka.com

[illegible]

СРБИЈА ОД КРАЈА XII ВЕКА ДО 1224.

————— Границе државе Сједињене Америчке
 ————— Неманина дејсјива
 ————— Границе државе Сједињене Америчке

БЕСЕДА О ПРАВОЈ ВЕРИ

Беседа Светог Саве на Великом сабору у манастиру Жича о Спасову дану 1220. године

Браћо и пријатељи и оци и чеда богозвана, приклоните богољубива срца ваша да чујете божанске догмате. И чувши ове свете речи ставите их, браћо, у срца ваша и у савести душа [ваших] и пред очи ума [вашег], и разумите их.

Премилосрдни и човекољубиви Бог, имајући неизмерну милост према роду људском, приклони небеса и сиће на земљу, и Својим божанским домостројем и добровољним подношењем многоврсних страдања божанског тела [Свог], просвети род наш; и посла у сав свет Свете Апостоле, рекавши им: „Идите и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светог Духа.“

Али пошто они сами до нас не дођоше, то оци наши, чувши у истини речи њихове, повероваше им. И преблаг Бог, Који има бескрајну милост и не жели да погине ниједан од нас, по истој тој првој заповести и истим начином по науци и проповеди Светих Апостола

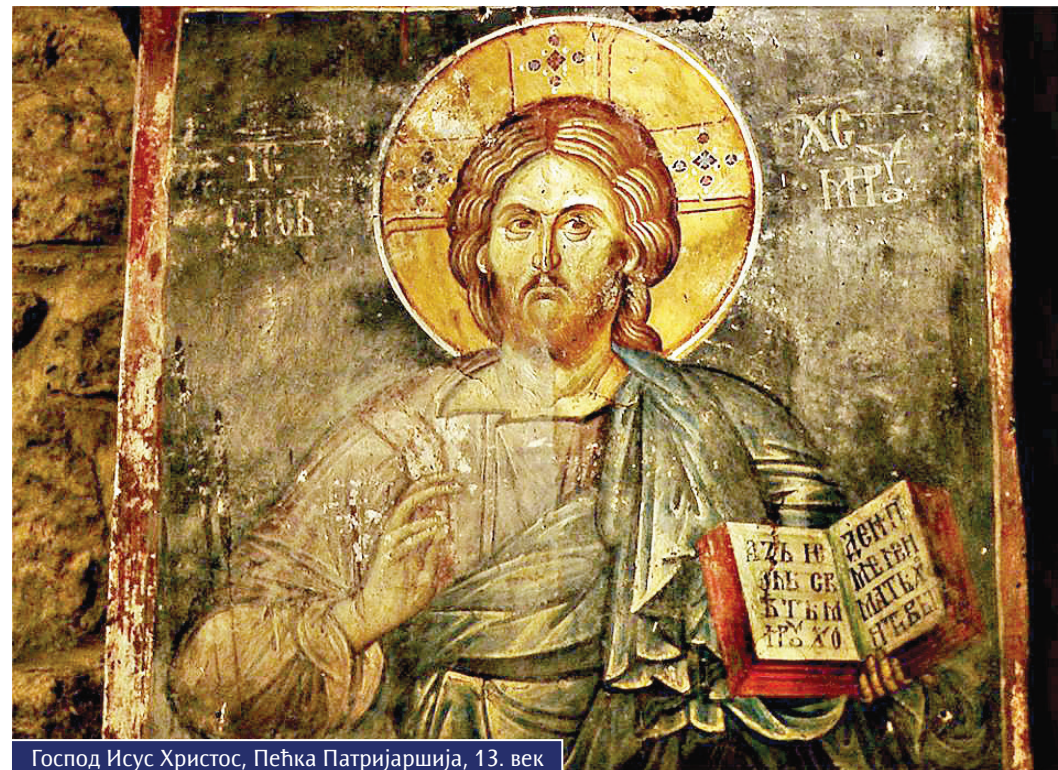

уздиже мене на ово светитељство хотећи да преко мене „испуни недостатке“ отаца наших; и Духом Својим Светим заповеди ми да вам објавим ову реч своју о вашем спасењу, коју ви чувши са љубављу је сачувајте, да бисмо и ми били заједничари реда светих.

Стога вас, браћо и чеда, ово прво молим да, положивши сву наду своју на Бога, држимо се пре свега праве вере његове. Јер, као што рече Апостол, „темеља другог нико не може поставити осим онога којега постави“

Дух Свети преко Светих Апостола и богоносних Отаца, а то је — права вера која је на светих седам васељенских сабора потврђена и проповедана. И зато и на овоме темељу свете вере треба нам зидати злато и сребро и драго камење, то јест добра дела.

Јер нити користи исправност живота без праве и просвећене вере у Бога, нити нас право исповедање [вере] без добрих дела може извести пред Господа, него треба имати вере

Господ Исус Христос, Пећка Патријаршија, 13. век

у Бога, нити нас право исповедање [вере] без добрих дела може извести пред Господа, него треба имати обоје, да „савршен буде човек Божји“, а не да због недостатка [једнога] храмље живот наш. Јер, као што рече Апостол: „Спасава вера, која кроз љубав дела“.

Верујемо, дакле, у Оца и Сина и Светог Духа, певајући Тројицу Божанску, Узрок и Саздатеља свега проузрокованог, видљивог и невидљивог [Тројицу] Која је једне суштине, то јест природе, и у три Лица, то јест говоримо Ипостаси и Личности, чиме нећемо да подразумевамо обличјем или разликом три Бога или три природе или суштине, него исповедамо једнога Бога и једну просту и бестелесну природу и суштину, а разликом Лица различитост Ипостаси означавамо; клањајући се [на тај на-

чин] Тројици у Јединици и Јединици у Тројици, Јединици Триипостасној и Тројици Једносуштној и једномоћној и сабеспочетној. Њу једину познајемо вечнопостојећу, беспочетну, нестворену, бесмртну, непропадљиву, нестрадалну, свесаздатељну и [све]држећу и [све]промислитељну.

И једнога од Тројице, не Оца ни Светог Духа, но од Бога Оца рођенога Сина и Бога, Логоса, надвремено и од Њега Родитеља неразделиво рођенога, а не створенога, једносушног Родитељуи увек постојећег са Њим; Који је [Логос] добротом [Својом] све привео из небитија у битије, и Који је у последње дане ради нашега спасења сишао са небеса и уселио се у утробу Дјеве и сјединио Се с телом одушевленим, и душу разумну и умну суштински примио од те исте

Пречисте Дјеве наше Марије Богородице. Он, од Бога Оца једносушни Њему Бог Логос, због премногог човекољубља [Свог] изволео је, вољом Оца и Духа [Светог], да спасе Своје створење; сивавши из Очевог наручја, одакле се није одвојио, и ушавши у утробу Пречисте Дјеве и узевши на себе не раније заче-то тело одушевљено душом разумном и умом, произиђе [из Дјеве] Боговаплоћен, родивши се неизрециво и сачувавши неповређеним девство Оне која је родила; не претрпевши ни сливање нити промену, него остаде оно што беше а постаде оно што не беше; узевшина Себе обличје слуге, истински а не привиђењем уподоби се нама у свему осим греха.

Њега знамо као савршенога Бога и савршенога Човека, недругога и другога, него једнога и истога пре оваплоћења и по оваплоћењу, једну сложену Ипостас; Њега једног истог у двама савршеним природама и својствима, и у двама природним вољама и дејствима, обома сједињеним по Ипостаси неизменљиво. Исповедамо Њега једног истог вољом хотећег и делајућег божанска [делакао Бог, и Њега једног истог вољом хотећег и делајућег човечанска [дела] као човек. Јер Он не беше подложен природним нуждама, него се по вољи [Својој] родио, по вољи гладнео, по вољи жеднео, по вољи био уморан, по вољи се бојао, по вољи умро, истински, а не привидно, претрпео сва природна и беспрекорна страдања човечанска.

И Он, Безгрешни, би распет и смрт окуси, и трећи дан васкрсе телом не видећи трулежност, и људску суштину неповређену и неосмрћену васкрсе, и уз-

Храм у Травунији, Мирослав Тодоровић Тодор

невши је на небеса седе с десне стране Оца; и опет ће доћи да суди живима и мртвима; као што се узнесе телом Својим тако ће доћи и дати свакоме поделу његовом. Јер вели: „Васкрснуће мртви и устаће који су у гробовима, и они који

ЈИ
КОЈИ СЈО
ХРИШЋАНИ
ОБЕЋАЈИ СЈО
МОЈИТИ СЕ БОГУ
СКОЈЕ СКАЈДА
ДРЖЕЊИ ЗАПОВЕСТИ
ЊЕГОВЕ И УВЕК
ТВОРЕЊИ ВОЉУ
ЊЕГОВУ

Испосница Светог Саве у Кареји, Света Гора

су чинили добро“ са правом вером „отићи ће у живот вечни, а који су чинили зло — у васкрсење суда.“

Уз то, ми се клањамо и поштујемо и целивамо свечесну икону човечанског оваплоћења Бога Логоса помазаног Божанством и оставшег непромењено, тако да онај који је помазан вером сматра да види самога Бога Који се јавио у телу и с људима поживео. Клањамо се и дрвету Часнога крста и светим часним сасудима и божанским црквама и светим местима. Клањамо се и част одајемо икони Пресвете Богородице и иконама свечесних Божијих угодника, уздижући очи душе [наше] ка првообразном лику и ум узносећи на оно што је несхватљиво.

Ово је богољубиви [моји], догмат православних Отачких предања. Следујући њима, и ми тако верујемо и тако

исповедамо, а све јеретике и сваку јерес њихову проклињемо.

Примамо свих седам Васељенских сабора: први, који је био у Nikeји, 318. Светих Отаца; други, у Константиновом граду, 150 Светих Отаца; трећи, ранији, у Ефесу, 200 Светих Отаца; четврти у Халкидону, 630 Светих Отаца; пети, опет у Константиновом граду, 164 Светих Отаца; шести, опет у Константиновом граду, 170 Светих Отаца. И још онај, мало касније бивши у Nikeјској митрополији, седми Сабор 350 Светих Отаца, против оних који се одричу часних икона и не изображавају их и не поклањају им се, безбожно клеветајући хришћане.

А примамо и све Свете саборе који су се Божијом благодаћу у та разна времена и места сабирали ради утврђивања православног јеванђеоског учења, које прима Саборна Црква. А оних којих се

Богородица
Соколичка,
14. век

одрекоше ови Свети Оци, одричемо се и ми; и које проклеше они, проклињемо и ми.

Јер многу јерес у разна времена и раздобља ђаво измисли, и многи кукољ зловерја кроз слуге његове јересеначелнике посеја у васељени ради кварења и смућивања праве вере, које ми проклињемо, и с њима оне који измислише зле догмате, и гнушамо се сваке нечастиве јереси.

Ми пак стремимо се већма ка свакој побожности којој нас уче богомудре слуге Божије: Пророци, Апостоли и Светитељи, као што и сам Господ Исус Христос Син Божији рече, када од Оца дође на земљу оваплотивши се и роди се по други пут, од Пречисте Приснодјеве, и догмате домостроја Очевог и Свог изврши дивно, и заиста неизрециво разапеше на крсту, и трећи дан васкрсе, и по васкрсењу Своме остаде овде на земљи четрдесет дана; и када хтеде узиди на небо ка Оцу [Своме], заповеди ученицима Својим Апостолима говорећи: „Идите и научите све крајеве крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа, учећи их да сведрже што сам вам заповедио“. И опет: „Проповедајте Јеванђеље сваком створењу; ко поверује и крсти се, спашће се; а ко не верује, осудиће се“. Ово је дакле права вера: крстити се у име Оца и Сина и Светога Духа.

И тако, ми који смо хришћани обещали смо: молити се Богу своје свагда, држећи заповести Његове и увек творећи вољу Његову. Јер је „вера без дела мртва“, по речи Јаковљевој. Но, браћо и чеда моја љубљена, као што и напред рекох, обоје [треба] да са страхом и трепетом држимо [и чувамо]. Држите [стога] реч Божију и свету веру Христову, и призивајте чистим срцем пресвето Име

Његово, и не ленећи се у светим молитвама припадајте к Њему исповедајући грехе своје, плачући са сузама пред Њим и Њему певајући и припевајући у срцима вашим свагда дан и ноћ непрестано. Јер Бог, када Га људи исповедају и моле Му се, сам уверава људе и духовно улази вером у срца оних који добро слушају науку Његову.

Јер духовна наука није игра, нити речи безумља мисли људских, него је то проповедана света вера Божија на којој су основани свети чинови у Христу Исусу Господу нашем, о Коме Пророци Светим Духом Божијим прорекоше, и Апостоли научише, и Мученици исповедише, и сви Свети сачуваше, и Преподобни оци беспрекорно одржаше као на недељивом крајеугаоном Камену црквеном Христу, Који је Премудрост и Сила

за то небеску награду, рекавши: „Заиста вам кажем: који реч Моју одржи неће окусити смрти довека“.

Да, чеда моја љубљена, шта је поузданије и праведније од ове речи коју Христос сам посведочава и потврђује истином? Шта је боље од овога: не окусити смрти довека? Јер само то неокушање смрти већ је далеко од греха, јер је окушањем греха укус смрти ушао у сав род људски до Христа.

Ради тога окуси смрт Он, Који је безгрешан и бесмртан по [Свом] првом рођењу од Оца, но окуси је ради нас, и пострада, да и ми вером у Њега окусимо бесмртност, као што рече Пророк: „Окусите и видите како је добар Господ“. Веома је дакле добар [Господ] и праведан и веран у свима речима Својим, и сва су дела Његова у вери. Зато, чеда моја богољубљена, ми који Га љубимо треба да чинимо дела вере у Христу Исусу Господу нашем, ми који смо примили од Њега бесмртну веру, толики дар — да не умремо никада!

Зато, ако ово сачувате, бићете блажени од Бога у векове, и блажена биће срца ваша, и блажене биће душе ваше, и бићете блажени ви који сте примили веру Божију и сачували је у чистоти. Гледајући на бесмртни дар Христов, творите свагда бесмртна дела у Христу: веру чисту и молитву честу, имајући према Њему љубав и наду, и савест чисту пред Богом и људима, пост и бдење, на земљи лежање, истину у свему, чистоту телесну и душевно уздржање, чувајући разум светог крштења — просвећења Божијег, којим се одрекосмо Сатане и свих дела његових. И свагда љубити покајање и исповедање грехова својих и плакање над њима; умиљење,

Испосница Св. Саве, Овчарско-кабларска клисура

Очева [и то сачуваше] светодуховски и силно и крепко и чврсто и поуздано у вери —, Који [Христос] и до сада многе уверава и утврђује и свима потврђује Своју веру божанску. Он, Преблаг Човекољубац, и до нас достиже Својом богатом милошћу, исправљајући наше недостатке, хотећи као Пастир истинити да нас, заблуделе овце, сакупи у небески тор [Свој].

Досежући до тога тора мисаоним и душевним очима (нашим), ми Му се свагда молимо припадајући Му у сваки час, и исповедајући Му се, како Он сам дарује исказати то или помислити и неизречено сачувати. И ми, сатворивши вољу Његову, добићемо од Њега спасење у овом веку и у будућем, ако верно сачувамо заповести Његове које нам је сам Господ заповедио да држимо и обећао нам

смирење, праведност, поучење, испра-вљање живота свога, мржњу на грех; не опијање, не блудничење, него, напро-тив, чист живот какав је Божијим очима угодно гледати. Јер Бог је један од поче-тка и у бесконачне векове. И ово је прва заповест речена онима који Га љубе: да сваки од вас „љубите Господа Бога свога свим срцем својим, свим умом својим, и свом душом својом, и свом снагом сво-јом“. И нека буду речи ове, које вам ја данас заповедам, написане на срцима вашим и у душама вашим, да се бојите Господа Бога Сведржитеља, и у Њему јединоме да служите са страхом и трепе-том, и Њему јединоме узносите част и славу, и Њему јединоме приљубљујте се, и Именом Његовим не куните се, него не-ка је ваша реч по Апостолу: да да, и не не.

И уопште, нека се никако не спо-миње међу вама други Бог, осим Онога Који је створио небо и земљу; ничему „од онога што је на небу горе и што је на зе-мљи доле и што је у води под земљом, да се не поклоните нити му послужите“, осим Господу Богу вашем, у Кога се крстисте

и поверовасте, и одрекосте се тајнога сра-ма, и постадосте заједничари добре вере Његове и саучесници бесмртности Ње-гове. Њега јединога неопступно се држи-те, јер је „пред очима Његовим све от-кривено“, као што рече Апостол, и „јер је Бог наш огањ који спаљује“; и „узвраћа за грехе очева на деци до трећега и че-твртога колена, онима који Га не љубе и не творе вољу Његову, а чини милост на хиљаде и десетине хиљада онима ко-ји Га љубе и држе заповести Његове“. Јер је он „Бог над боговима и Господар над господарима, Бог Велики и Силни и Страшни“.

Да „држите заповести Његове, и да извршујете пред очима Његовим све речи које вам заповедих“, „да буде доброво-ма и синовима вашим после вас, и жи-ви будете довека, ако чините добро и угодно пред Господом Богом вашим“, Коме (нека је) слава и беспочетност у бесконачне векове, амин.

Житије Светога Саве / Доментијан
превод: Љиљана Јухас, Томислав Јовановић
Извор: zica.org.rs

Ковчег са моштима
краља Стефана
Првовенчаног

Н је корен
свете лозе
Немањића.
Оставио је после
себе на само крв
у потомцима
својим него мач и
Крст као програм
у служби Господу.
Био је он слуга
Божји – и као
маченосац и као
крстоносац и као
Немања и као
монах Симеон.
У њему је сва
дубока историја
његове династије
и неизразива
судбинска
историја
србскога
народа
до данас.

Свети
Николај
Српски

Господ са мачем,
Високи Дечани,
14. век., Метохија

ПРИЧА О СВЕТОМ САВИ ЈЕ НАЈДУЖА ПРИЧА СРПСКА

Он је највећи појединац, стуб српске
културне и моралне свести, који се
одрекао свега да би стекао све

У Сава центру крај реке Саве, не-далеко од Храма Светог Саве, у Савиној земљи и Савиној држави, Савина школа и Савина црква, деца Светог Саве и сав Светосавски народ славе Савиндан.

Прослављајући свог духовног родитеља, просветитеља и препородитеља, и с њим онога кога је он прослављао и који је њега прославио...

Из семенке коју је Свети Сава посадио у Богородичном врту израсло је стабло српске цркве чије су гране обгрлиле глобус с храмовима Светог Саве, од Сент Андреје до Сан Франциска, од Јоханесбурга до Ванкувера, од Јапана и Храма Светог Саве који је гроф Сава Владиславић подигао на руско-кинеској граници, до Сиднеја и Стокхолма...

Али највећи и најважнији храм Светог Саве је живи храм живог Бога ози-дан од живог камена његовог народа. Савиндану се радују све српске богомоље, јер нема ни једне без лика Светог Саве и сва места јер нема ни једног на

коме није остала Савина стопа, Савин локат, Савино ребро, Савино око, Савина вода, Савин бор, Савин лукац, Савин штап, Савино почивало – од Савиног поља код Хиландара до Савине и Савиног извора на врху Дурмитора.

Прича о Светом Сави је најдужа прича коју прича српски народ и она вековима не стаје ни ти се умара а нема ни почетка ни краја. Као што Творац није

свет створио па оставио него га и даље неуморно ствара и претвара, тако се до данашњег дана, на небу и на земљи, међусобно стварају и претварају српски народ и Свети Сава.

Светом Сави је његов народ дао пресудан значај не само у својој историјској судбини него и у историји универзума. То није само улога културног хероја и хероја цивилизатора, него демијурга и космоторца, тако да култ Светог Саве нема парбеника међу националним светитељима других народа.

Сви који верују да народи имају душу, морају доћи до закључка да су Срби у Светом Сави препознали себе. Од његове успомене не могу да се растану, зато што су у њему сагледали свој идеал и свој архетип. Заиста, тај свети Немањић је најлепше оличење и најплеменитији израз српске душе

Марко Марковић

Свети Сава, фреска, Високи Дечани, 14. век

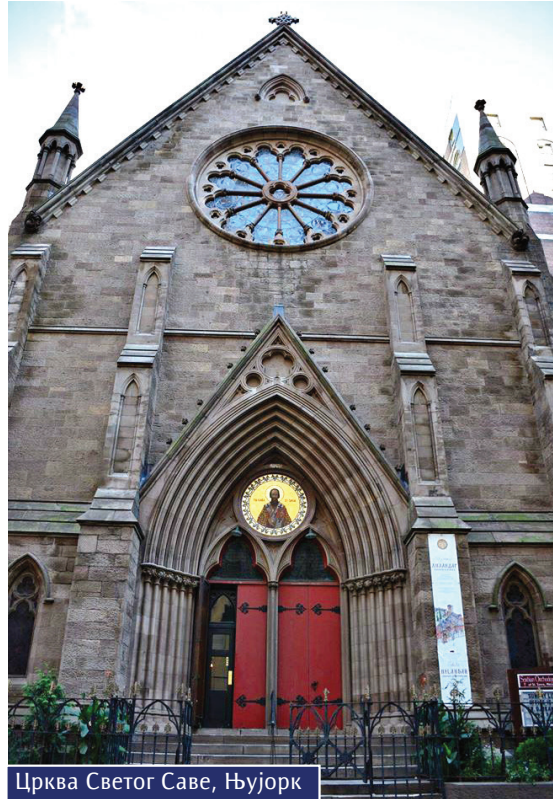
Српска земља је видљиви животопис Светог Саве. Српска географија опредељена Савина биографија. Историја једног народа постала је живот једног човека. Српски народ живи на земљи његовог тела и под небом његове душе.

Свети Сава је једно од имена Исуса Христа, а прича о Светом Сави посрбљено Јеванђеље. Отуд је српски народ одан свом светитељу колико и Спаситељу света.

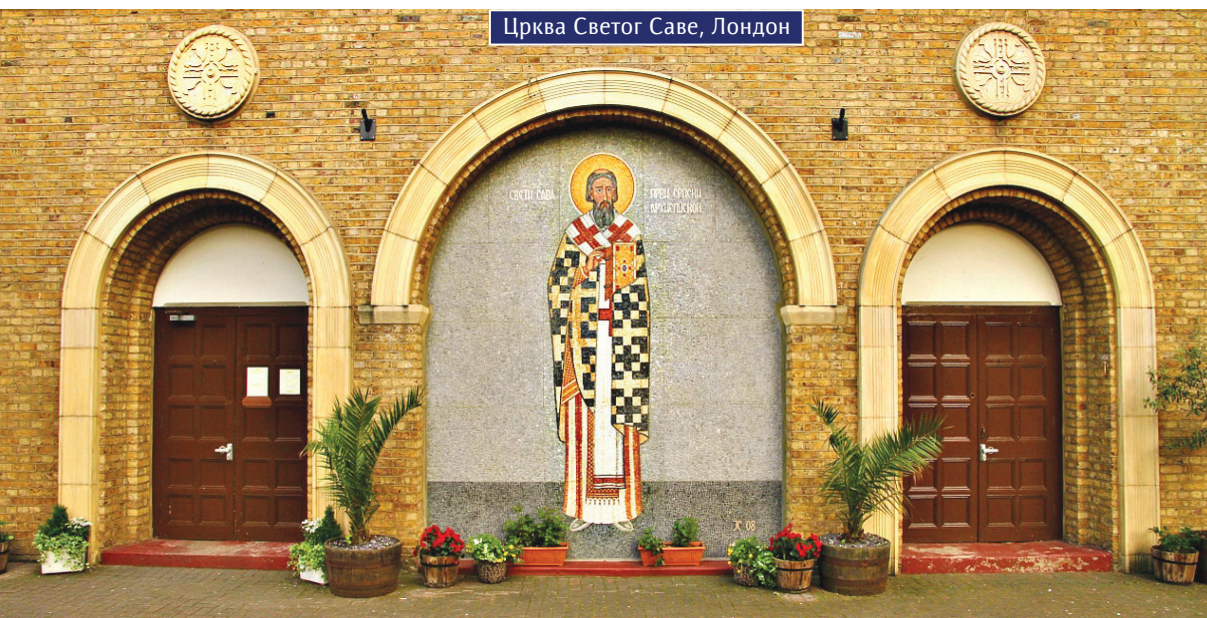
Ниједна друга личност није тако широко заснована, толико свестрана и пространа да у себе обједини све мисли и покупи све вредности једног народа обезбеђујући им вечност, висину и дубину. Зато значај Светог Саве превазилази границе једне нације и проблеме једног народа. Као што је икона, како каже песник, израз чежње да видимо Бога, тако је свесрпско у Светом Сави само зато да би се боље разумело свељудско, свеземаљско да би се досегнуло небеско.

Зато Свети Сава није само национални светитељ, већ небески представник људског рода. Живот и дело Светог Саве предање је и антидотирало и трансцендентирало. Савина сен и Савине стопе прве су слике и скулптуре на српској земљи, али он је у Србију довео и прве велике сликаре и мраморнике. Отворио је ћелије за ћутање али су те ћелије биле и прве наше учионице, болнице и библиотеке, а ћелинаши писци и преводиоци. Увео је обавезан пост, али обавезно читање. Утврдио колена монасима, али поставио темеље државноправним прописима. Научио ткању да не кида по-

Црква Светог Саве, Њујорк

тку, али учинио да не усахну народни изданци и пресуше почела и искони. Поучио шваљу да шије кратким концем, али и писао по вишој унутрашњој синтакси.

Црква Светог Саве, Лондон

Прекрстио је млеко да буде бело, али и душу да не буде црна. Свети Сава је симбол свих српских тежњи ка добру. Било је Срба и пре Светог Саве али је Свети Сава при Србин који је знао ко је. Било је и пре Немање српске државе и пре Светог Саве српске цркве, али је Немања постао оснивач српске државе, а Свети Сава духовни отац српске цркве.

А та црква и та држава биле су такве да од њих и њихове славе српски народ живи до данашњег дана и што је бивао угроженији више се поносио својим наслеђем и чвршће држао темеља свог народног и духовног бића.

Било је манастира и пре Хиландара, али је Хиландар постао најдоњи камен нашег духовног постојања. Било је писаца и пре Светог Саве и то стотинама година уназад, али је Свети Сава први српски писац коме знамо и име и презиме, а све што му је претходило у њему се поново родило и препородило.

Било је молитви и пре Светог Саве али је прву молитву на српском језику написао Свети Сава и доказао да је молитва свака поштена мисао и свака јасна реченица. Било је и пре Симеона и Саве и очева и синова, али су њих двојица постали Света двојица прелазећи пут од оца до Све оца и Оче наша. Било је деце и пре Светог Саве али ни једно није заволео Бога као што је он заволео нас идући од Растка, хрasta, Раса, до Христа, небеског градитељства и небеског држављанства.

Овај највећи појединац, стуб српске културне и моралне свести, који се „одрекао свега да би стекао све“ извадио је прву личну карту српског народа с веродостојним портретом, својеручним потписаом и печатом, да знамо и ко смо

Црква Светог Саве у Паризу

и чији смо и коме припадамо. Реч да је Србија Исток Западу и Запад Истоку извучена је из суштине његовог дела мада није канула с његовог пера. Самосталност и самосвест виде се у свему што је градио, у бојама и писменима, насталим из укрштаја где се исток и запад нису помешали него дали нешто треће, особено и самосвојно. Трећа рука је симбол стваралаштва, епоним Светог Саве.

Ниједан Србин пре њега није видео толико страног света, а више ценио своју земљу и волео своје људе. Разговарао је са царевима и султанима, али се дружио са пастирима и божјацима. Радо је виђан по дворовима, али је стигао да причува стадо Перу чобанину док је Перо боловао. Више пута је био у Јерусалиму, али се појављивао по српским забитима, у воденицама и по колибама, као путник

Жезло Светог Саве, манастир Милешева

намерник, рођак и комшија, с којим се могло као човек с човеком разговарати. И увек их молио да не презиру своје по крви. „Принц који је само привидно јео, суви хлеб и то по мало, с мером воде пио, а увек жеднео. Ишао бос по оштром камењу док га је отац преклињао“. Помилуј ме, чедо, срце моје бијеш камењем које додирујеш босим ногама твојим.“ Цркву је назвао српском, али је није разорио већ утврдио и учинио вечном тако да је српска душа опстајала и кад је држава пропадала.

Као Христов заступник Свети Сава је и симбол страдања српског народа. Као што се Христос појављивао на земљи и пострадао под многим именима, тако се јављао и страдао Свети Сава. Његово посмртно мучеништво траје до данашњег дана. Онај који је умирао за овај свет служећи Богу а не људима, свлачен је с неба на земљу, онај који није знао за стране и странке накнадно је у њих уписиван, увек у оне који су страдали Христа ради. Завађали су нас с помириТЕЉЕМ, делили с ујединитеЉЕМ.

Савременик и сапатник свих нараштаја прешао је пут од врачарске ломаче до гасних комора, електричних

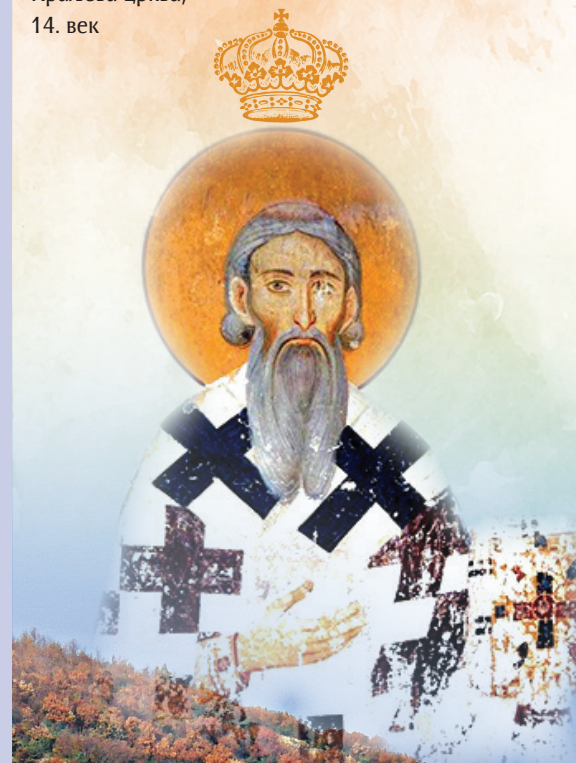
столица и масовних гробница. Зато је данас већи него што је икада био. И над оним што се у наше дане догађа на Косову и са Косовом лебди лик Светог Саве. Косовско питање је исувише судбинско да би било само дневно и политичко. Најскупља српска реч на светској берзи достигла је у ове дане највећу цену. Толико је поскупела да нам за њу нуде целу Европу. Истина, Косово, та Богу и људима најдрагоценија српска земља, и раније је одвајано од Србије, проглашавано независним и једнострано признавано, али увек за време окупације, а та независност и такво признање трајали су колико и окупација. Чему се чудити ако само гледамо вечно понављање истог. Кад су на целом свету, каже Патријарх Павле, живела само четири човека, Адам и Ева са синовима Каином и Авељем, кад су били сами на земљи и цела планета била њина, кад је читаво човечанство чинила једна породица, родитељи и њихова деца, опет им је било тесно на земљи и мало земље, па су се убијали око међаша, камоли неће сада кад на земљи живи неколико милијарди људи и нељуди, Каина и Авеља.

Ономе који је спаљен зато што је излечио једног бесом мученог иновеника, коме ни једна земља није била туђа, који је састављао планине, с ума седше дозивао памети, на 800 годишњицу откада је донео тело свога оца у Србију и над њим помирио своју завађену браћу и данас се обраћамо молитвом: Пожури се, Саво Свети, и пакости избави нас, јер јади многи и ратни, рабе твоје држе, телесни и духовни.

Матија Бећковић

Савиндан, Сава центар, 2008. Извор: СПЦ

Свети Сава,
фреска у Студеници,
Краљева црква,
14. век

ПЕСМА СВЕТОМ САВИ

Господ благи збори кад по земљи ходи
О духовном пићу и о живој води:
Блажен ко њу пије у овоме веку,
Реке ће од њега живе да потеку.
У српскоме роду нико знао није
Живом водом себе к'о ти да опије.
Зато су из тебе реке се излиле
И сву земљу српску дивно натопиле:
И милост и правда и истина света,
И нада и братство и смерна просвета,
Снажно родољубље, нежно братољубље
То су твоје воде, све дубља од дубље.
Појио си њима живи ти рукосад,
Појио си до сад, појићеш и од сад.
К'о што Мисир нема воде изван Нила
Тако ни без тебе твоја домовина.

СВЕТИ ВЛАДИКА НИКОЛАЈ

Манастир
Високи Дечани,
14. век., Метохија

СПАЉИВАЊЕ МОШТИЈУ СВЕТИТЕЉА САВЕ

**Замисао о српству какву је имао
Свети Сава подржавали су сви наши владари
и црквени великодостојници вековима**

Примање културе, византијске, ни код Срба није било веселије. У таквим тренуцима, и данас, народи се налазе у већој опасности него сред најгорег рата. Оно, међутим што се најбоље може рећи о српској средњовековној култури, то је да је потекла из срца Балкана, из заборављене, охридске просвећености, и да је у немањићској држави, и у српству, постала више унутрашња, морална, него блистава по спољашњости, а туђинска, више духовна, него материјална, а туђинска и површна, више словенска и иста са оном која је допрла до Кијева, док је просвећеност Словенаца, Хрвата, Чеха и Пољака добила народне и словенске црте тек доцније у дугим и тешким народним борбама.

За време Немањића, средњовековна Србија и по просвећености својој може да се пореди са другим срећнијим, државама европским. Али у тој просвети, има једна унутарња, морална, непролазна легенда какву други немају и која вреди више од свих спољашњих и нака-

лемисаних знакова туђинских култура: то је еманација Савина.

Данашњи полуинтелигенат, данашња незналица, који се диве трамвају јер иде сам од себе, а не са штапом као његова баба, мисли да у средњовековној

Гроб Светог Саве у Трнову

СВЕТИ САВА ЈЕ НАЈСАВРШЕНИЈИ
ХРИСТОНОСАЦ ЦЕЛОГ РОДА СРПСКОГА,
ОН ЈЕ ПОСТАО СВЕТА И БЕСМРТНА
САВЕСТ СРПСКОГ НАРОДА
(Св. Јустин Белијски)

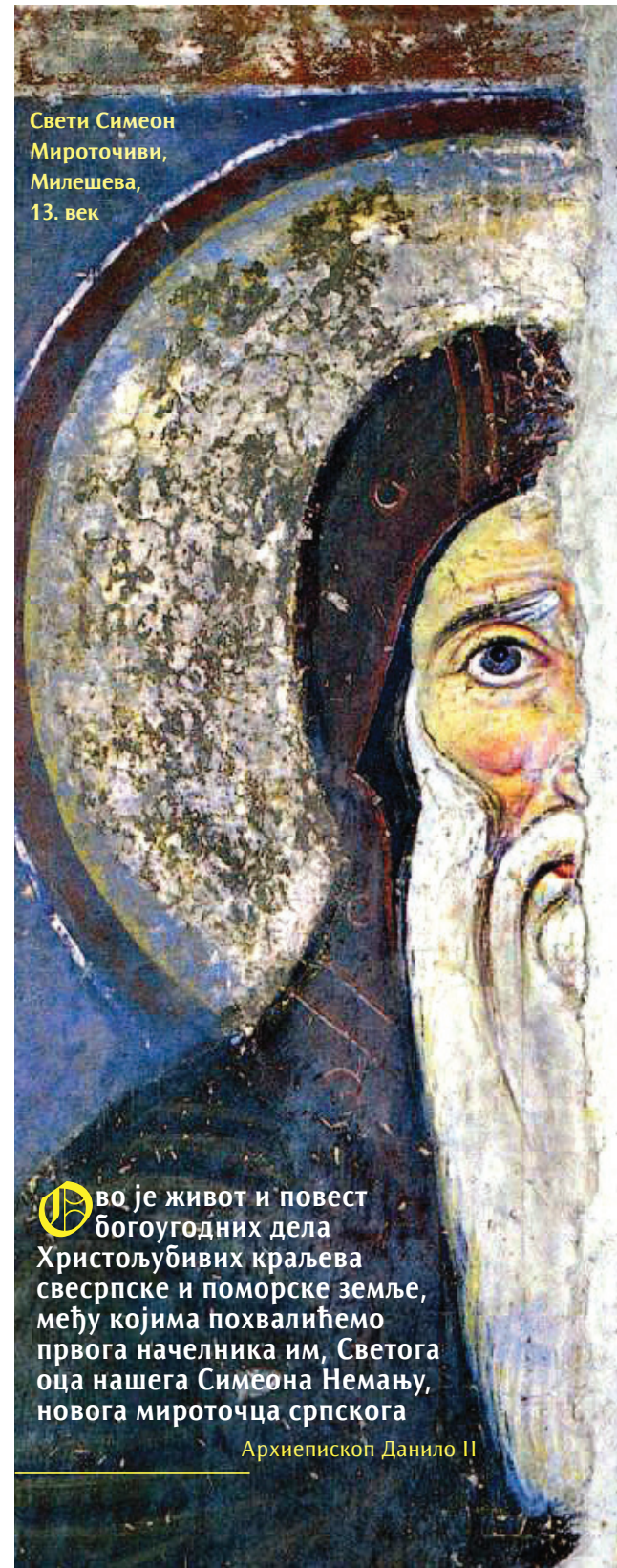
држави, у једном животу који је завршен пре седамсто година нема ничега сем мрака, не може бити ничег ванредног и дубоког, достојног размишљања и људског ума.

Тај човек, тај светитељ, међутим, још за живота, најузвишенији Немањић, Свети Сава, који је изнемогао и остарео умирао у дворцу Асена II бугарског цара, после једног дугог пута и живота, пре седамсто година, није нимало мањи човек, ни по делу, ни по духовном интелектуалном животу, а нарочито не по значају његовог утицаја, и то моралног утицаја, за нас Србе, од ма којег, и најмодернијег и најкултурнијег данашњег великог ума.

Када је Сава умирао у Трнову држава српска, у њему је губила најснажнијег заштитника и просвећеног династа. Социјална тенденција цркве и свештенства, архитектура, сликарство, манастирска књижевност, све је то остајало за њим као његова сенка. Али оно што је било значајније још и духовни облик српства.

НИЈЕ БЕЗ РАЗЛОГА БИОГРАФ
ДОМЕНТИЈАН УПОРЕДИО СВЕТОГ
САВУ И ЊЕГОВ ЗНАЧАЈ ЗА СРБЕ СА
ПРОРОКОМ МОЈСИЈЕМ И ЊЕГОВИМ
ЗНАЧАЈЕМ ЗА ИЗРЕАЛСКИ НАРОД
(Франсис Конт)

Свети Симеон
Мироточиви,
Милешева,
13. век

Ово је живот и повест
богоугодних дела
Христољубивих краљева
свесрпске и поморске земље,
међу којима похвалићемо
првога начелника им, Светога
оца нашега Симеона Немању,
новога мироточца српскога

Архиепископ Данило II

Почињала је једна епоха просветилачка исто толико колико и ратничка, која је за собом остављала не само цркву него и моралну стегу, која се никад није стицала спољашњом културом. Истински наш, народан, био је његов траг, доказује то о Сави безброј народних прича, траг духовни који је у српству сачуван не само као издржљивост, способност за патњу, него и као морал и вера у душу коју не убише у нама ни Турци, ни они који беху гори него Турци.

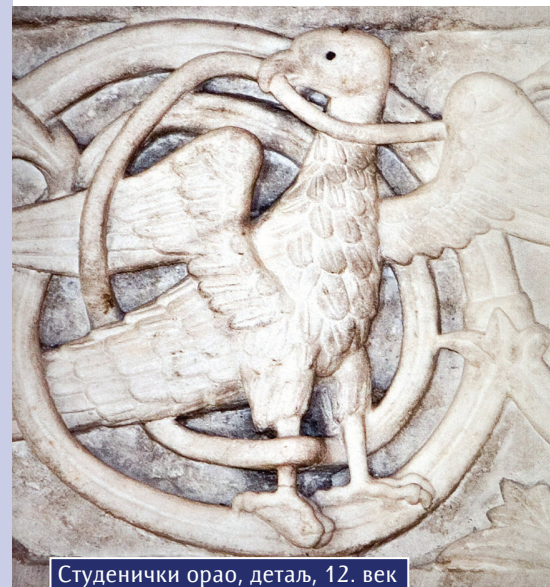
Пошто је обавио и последњу церемонију даривања бугарске цркве, у којој су се иза доба његових биографа чувале још скупocene одежде, златом оковане књиге, драгим камењем украшене ствари, Сава је умро сам са својом душом, док су и држава, слава и сила његове породице, страшни ратови и немилосрдне победе, краљеви, царства, свет, разли-

вале се за увек као таласи у неку бескрајну тишину.

О спаљивању његових моштију, међутим, при крају XVI века, постоји не само предање, него неколико несумњивих података. Сава је, одмах после преноса његових моштију у манастир Милешеву, у мају године 1237, велики и легендаран. Што је сасвим необично иначе одмах после његове смрти у средњовековној Србији изричито постоји свест да је он поднео „безбројне труде ради српске земље“. Тако рано у Средњем веку српство већ није географски појам, него замисао и осећај који малакше, али се изнова рађа. „Светилник отачаствију си, земљи српској“, кличе му Данило, Стефану Дечанском он је „укрепљење“. Загонетно лепи краљ Милутин све своје победе приписује мистичној заштити Саве, Душан своју силу види у томе да је из Савине крви. Када је на Босни био ред да покуша окупити све наше земље

Манастир Ђурђеви Ступови, Беране, 13. век

Манастир је задужбина Стефана Првослава, сина великог жупана Тихомира, најстаријег брата Стефана Немање, из 1213. године

Студенички орао, детаљ, 12. век

Твртко је одредио да му се краљевски венац обавије око чела у Милешеву, над Савиним гробом. Познато је да је при крају Средњег века сва Херцеговина названа земљом Светог Саве и да су се херцезима од Светог Саве називали и Стеван Вукчић те његов син Влатко и Влатков син Балша.

Замисао о српству какву је имао Сава, продужавали су после не само владари на врхунцу него и црква, и кад је под Турцима она остала једини кров над главом и масе народа до дна. О Краљевићу Марку, запазио је наш писац право, највише народ пева, о Светом Сави има највише поука и прича. Да је српство, и кад није имало своју државу, и кад му се под Турцима рушила и црква, ипак сачувало, духовно, све атрибуте једне нације, то је једна од најдубљих и најзначајнијих у нашој прошлости појава. Сличних нема.

У XVI веку, који се завршава спаљивањем моштију Св. Саве, српство, у лелеку народа, у заносу калуђера који одлазе

у Русију нема скоро ничег више материјалног и земаљског у себи, оно је постало чиста патња, и замисао и идеја која може да малакше, али се опет рађа.

Непосредни разлог за спаљивање моштију Светог Саве, на данашњи дан, на Врачару, данашњем Ташмајдану, на месту отприлике где се данас налазе игралишта тенис клуба Б. Т. К., може бити да су били устанци који су били букнули тада, у корист католичких војски против Турака, нарочито у равницама Баната, под вођством патријарха Јована и свештенства. На бес Синана, суровог војника, можда је утицало донекле и то што су Савин гроб и Милешева били постали временом права светиња муслимана у оним крајевима.

Али је главни разлог свакако био нека изненадна паника од тог мистицизма коме није било краја и који је Турску

Тврђава Милешевац смештена на окомитој стени над реком Милешевком. Подигнут у 13. веку, када и манастир Милешева а њена основна намена била је заштита манастира и гроба са моштима Светог Саве

почео да поткопава. На заставама наших устаника у Банату био се појавио Свети Сава. По запису Ромбертија Бенедикта Савино тело било је још и године 1533. у Милешеви сачувано, и лепо.

Кад је турска ордија у марту 1595. понела ковчег из Милешеве траг њен је засут сузама и крвљу најнижих слојева народа који једини беху још преостали са свештенством у Турској. Синан и његови војници убијали су успут, приређивали покоље, робили и палили, носећи ковчег у Београд „кроз Дренову, Бистрицу, па преко Вранеша на Увац и даље“. Пред ковчегом су везане калуђере терали Турци, а за ковчегом сав народ, и старо и младо, из околине „Кроз крв свуда свеца пронесоше“ каже десетерац.

* * *

Сцене и симболи око спаљивања моштију Светог Саве затворене су у оном кругу вечном који означава тајну снагу српства која је могла малаксати, али ко-

ја није ишчезла и која се обнавља. Материјалист данашњи и данашња незналица који мисли да ничег није било пре њега, и да свет почива на материјалним основама, не може да замисли ни то да у том пепелу српства може бити једна ирационална снага, јача од свих других, која је допрла и до наших дана, која је била присутна у свему што се збило већ седам стотина година, која ће бити ту: и у оном што нас чека.

Милош Црњански
Идеје, Београд, 1935. године
Извор: mcrnjanski.rs

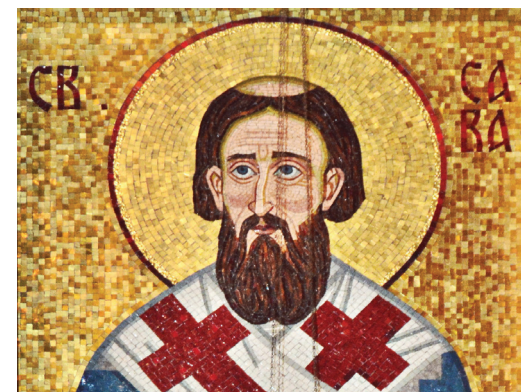
СВЕТИ САВА HOMO UNIVERSALIS

Свети Сава се умом уздизао докле су стизали најумнији људи његове епохе, а срцем до самог Божанског престола

Свети Сава је наша вечита прича, никад до краја испричана и завршена. Сви Срби знају о њему нешто, али нико не зна све, јер је његова биографија истовремено биографија Бога и Цркве у свету и историји. У великој мери, то је биографија целог овог народа.

Свети Сава је конкретна историјска личност, Србин од крви и меса, становник земље, али и грађанин Неба и човек будућег века. Он је, као што је рекао Владика Николај, „најлепше српско дете“ које је даровано Богу, али и најлепши српски лик кроз који се Бог нама показује. Кроз њега је биће овог народа најбоље видело и предосетило Царство Божије и вечни живот. Непознати и далеки светови који се скривају иза завеса овог света у њему су се открили на најлепши начин. Кроз њега је наш дух доживео најдубљу катарзу, а мисао највећи узлет. Наша бурна природа, често склона разуданости и деструктивној стихији, Светим Савом се оплемењивала и припитомљавала. Српски народ нема неспорију личност и већег просветитеља.

Свети Сава се умом уздизао докле су стизали најумнији људи његове епохе, а срцем до самог Божанског престола. Напустио је царски двор, одрекао се раскоши и отишао у „земљу Пресвете Богородице“ да поправи и просвети себе, како би касније могао да поправља и просвећује друге. Целим бићем је тежио Небу, саживљавао се са чудесним васионским световима откривајући свет као чудесну поему Вечног уметника. Живот му је био непрестана егзистенцијална дијалектика божанског и човечанског. Он није само „имитирао“ Христа. Он је са Њим у свему „сарађивао“.

Свети Сава је био „небески ангел у телу”. У њему је горео пламен вечне божанске љубави. Његовим бићем су струјале чудотворне енергије Духа Божијег, шириле се вечне врлине и мисли. Целог живота је сакупљао „божански мед”, хранио се божанском храном, пио „божанско вино”, и све то несебично давао другом не тражећи признање, плату и награду.

Према себи је целог живота био строг, а према другима благ. Све што је имао давао је другима живео је за друге. За себе ништа није тражио, а све је добијао и имао. Могао је многим да влада, али је он изабрао да служи свима. Што се више одрицао од често неограничених потреба људске природе, то је боље потврђивао себе као личност. Код њега је све било универзално, саборно, свечовечанско и свеобухватно — ум, воља, осећања, љубав. Љубав је ширила његово биће до неслућених размера. Њоме се ослобађао окова смрти, ускости природног раста и процеса, ограничености националне историје и идеологије.

Када је први пут стигао у манастир Светог Саве Освећеног у Јерусалиму, у сусрет му је кренула Богородица Тројеручица. Она му је, према предању тог манастира, откључала и отворила врата. Ту је икону добио на дар и однео је у Хиландар где је постала игуманија а и његова стална покровитељка и заштитница. Јерусалим се није тако обрадовао ниједном странцу, ниједном госту.

Свети Сава није ни митскони „магијско” биће, нити светац који стоји на супрот „профаним” људима. Он је само целовита, остварена и довршена људска личност која је свој овоземаљски век проживела црквеним стилем живота.

Храм Светог Саве у Београду

Христос и Црква Божија су учинили да буде то што јесте, света и непролазна личност, вечна „икона” Христова. У њему се Христос оваплотио, примила се древна хришћанска, ћирилометодијевска и светогорска философија живота, наставила се сва минута хришћанска поколења. Сабрала су се у њему сва времена, повезали векови, укрстиле се људске судбине, проговорила сва наша поколења „језиком лепшим од језика и наречјем којим је Господ створио овај чудесни свет”. У њему је исто тако снажно одјекнуло и будући еон. Зато већ толико векова, уверљиво и убедљиво, сведочи да Бог „хода” овом земљом и планетом, да је Бог са нама.

За живота је био „путујући храм” и апостол, а његове мошти су биле „лек бесмртности”. За живота је учинио много, али је то несразмерно мало у односу на оно што чини у животу после живота.

Када је умро, као да се тек родио и почео да живи. Тада је све његово добило још чудеснију снагу и преображавајућу моћ. Током векова се његов жиг утискивао на све што је српско. Постао је заштитни знак целог народа, његов духовни крвоток и огњени стуб који спаја народ са Небом. Оно што је за Запад у средњем веку био Фрања Асишки, то је Свети Сава за Србе и за све балканске народе. Када смо доживљавали највеће удесе и погибије, Савино смо име призивали у помоћ!

Са његовим именом на уснама долазило се на овај свет. У највећим поспрућима њиме смо васкрсавали. У злокобним добима он је мирио завађену браћу! У трагичним сеобама њега смо носили као највећу светињу и амајлију и, како каже песник, „докле смо се ми расејали, дотле се његово име протегло и пепео развејао”. Ниједно српско поко-

лење није било безбрижно и спокојно, али су га сва славила и радовала му се! Од Светог Саве нико нас није лепше свету представио и са светом помирио. Где се он појављивао, тамо су туђини постали сродници, непријатељи пријатељи, разбратани браћа.

Свети Сава је, чини се, по начину мишљења савременији од наших савременика. Као да ми живимо у његовом, а он у нашем времену. Због тога он није наша прошлост него наша будућност. Он је стварао аутентичну и отворену српску културу, спремну да од других прими све оно што је достојно да буде примљено, али истовремено способну да одбаци све што скрнави људско достојанство. Циљ му је био да његова земља буде земља слободних, разноликих и различитих људи који ће међусобно да сарађују. Идеал су му били часни и свети људи којима све треба да буде подређено. Циљ му је била „света”, а не „велика” Србија, јер је земља највећа када је земља светих и честитих људи.

Начела правде, права, слободе, мудрости и љубави уградио је у темеље српске државе. Његова политичка философија је објединила најбоље политичкоправне и државне традиције Атине, Јерусалима и Рима. Стварао је државу за потребе људи, а не људе за интересе државе. Настојао је да се на свим нивоима успоставе присни лични односи, а да се укину односи засновани на принципу господар — роб и претпостављени — потчињени. Градио је слободну заједницу различитих личности, а борио се против присилне заједнице сачињене од истих људи у различитим групама које међусобно ратују. Градио је Цркву Божију целог живота. Због свега тога су

много поколења била на путу Светог Саве. Њиме су се преображавала и надањивала. Он им је био путоказ, визија, перспектива и животна философија. Који би народни и друштвено политички идеали данас били модернији, напреднији, човечнији?

У овом веку се све преокренуло. Светог Саву смо или умртвили или отписали из живота. Можда је мањи грех оних који га отписују него оних који га умртвљују. За највећи број Срба Свети Сава је данас, у најбољем постати садашњост и велико благо за искорак у будућност. Обоготворити прошлост није ништа друго до идолопоклонство, а негирање прошлости је злочин. Трезвено и одговорно проучавање прошлости, усвајање оног што је издржало проверу времена и историје и транспоновање тога у конкретни живот – то је оно што чине одговорни и зрели народи. Ако свете Божије људе, попут Светог Саве, посматрамо само као људе прошлости, а не као људе будућности, узор и идеале којима тежимо, на погрешном смо путу.

Протојереј-ставрофор Радован Биговић,
декан Православног богословског
факултета у Београду, извор: СПЦ

СЛАВОСЛОВ СВЕТОМ САВИ

Свети Саво, свесрпска славо,
благородни Срби, подижу ти храм!
у име Христово васељеном свом,
у царства оба – да царујеш нам!

Храм прекрасни, вазнет из пепела,
у огњу сажеженог, твојег светог тела,
дижу живе храмове, вековних надања,
крстом васкрсле из смртних страдања.

Када вера у нама слаба бива,
благородни оче, твоја љубав жива,
душу чеда милих са Неба походи,
и Духом Светим свагда препороди.

А кад нас враг обманом пороби,
свезане грехом у царство таме своди,
светлоношче тобом знамо,
пут ка Истини и златној Слободи.

Наш словенски Христов апостоле,
верни Срби душом свом те воле,
у хору саборно песмом те величамо,
Живог Бога Савиног, и ми добро знамо.

Небеска радост сад живи у нама,
душом нам трепери сила васкрсења,
сарадници смо непролазне славе твоје,
узвишени заступнике нашег спасења.

Богати смо, јер смо тобом,
благословени сви пред Богом,
пропутио си нам Пут Богочовека,
којим верни иду, сада и довека.

Јања Тодоровић

Тропар Светом Марку
Глас 3.

Свети апостоле и
еванђелисте Марко,
моли Милостивог Бога
да опрости грехова
подари душама нашим

РАСПОРЕД БОГОСЛУЖЕЊА ЦРКВЕ СВЕТОГ МАРКА

Недељом и празницима

Света Литургија 9:00

Суботом

Јутрење и Света Литургија 7:00
Бденије 17:00

Радним даном

Јутрење 7:30
Вечерње 17:00

Четвртком

Акатист Пресветој Богородици 17:00

Веронаука

Сваке недеље
у парохијском дому 9:00

Духовна трибина

Четвртком 18:00

Хор цркве Светог Марка:

Велики и мали хор
Деспот Стефан Лазаревић

Енглески језик за одрасле

Средом 18:00

Фотографија на насловној страни корица:
Свети Сава, Краљева црква у Студеници, 13. век

Фотографија на полеђини корица:
Црква Светог Марка у Београду, Зоран Цветковић

Фотографије / Душан Тодоровић
www.wikipedia.org / www.spc.rs

